

Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

Kandidatuppsats

Unga, nyinflyttade IT-guider – Ett socialt och symboliskt kapital för digital delaktighet.

Författare: Tomas Granehag
Handledare: Lars Seldén och
Tobias Pernler
Examinator: Koraljka Golub
Termin: HT 2014
Ämne: Biblioteks- och
informationsvetenskap
Nivå: Kandidat
Kurskod: 2BO00E

Abstract

Many reports in recent years are suggesting that young people should be involved in the development of the digital society. The Swedish government's Digidel campaign launched in 2011 involved adolescents to train elderly people. This thesis builds on the campaign with its major aim being to investigate how young people think about digital society and their own knowledge and skills to promote digital inclusion.

The research questions were set to examine how adolescents look upon the competencies needed in today's digital society, what specific skills and capital the adolescents suggest that they have which can promote digital inclusion and how projects in this direction are perceived by the participants. The theoretical framework is based on theories about social capital. It encompasses Bourdieu's theories about symbolic capital and people's habitus, Putnam's theories about social capital and the power of the organization and Giddens's vision about how people are organizing themselves in the modern world. By interviewing four adolescents who worked as IT-guides for the elderly we get a picture of the skills and capital the adolescents consider themselves to possess that helped them to increase digital inclusion.

The results show that it is not merely digital skills that the adolescents deem important to increase digital inclusion. In many ways their social abilities and the mutual learning laid a foundation for the elders to visit, and revisit, the IT-guides and enhanced the elders' curiosity about computers and the internet.

Nyckelord

Digital delaktighet, IT-guider, socialt kapital, symboliskt kapital, digitala infödingar.

Innehåll

1	Inledning och bakgrund	1
1.1	Syfte och frågeställningar	2
1.2	Avgränsningar	3
1.3	Begrepp och definitioner	3
1.3.1	<i>Socialt kapital</i>	3
1.3.2	<i>Symboliskt kapital</i>	3
1.4	Disposition	4
2	Litteraturgenomgång och tidigare forskning	4
2.1	Distinktionen information – informationskompetens	5
2.2	Begreppet informationskompetens (informations literacy)	5
2.3	Medie- och informationskunnighet	7
2.4	Digital delaktighet (och digitala klyftor)	8
2.5	De digitala infödingarna	10
2.6	Sammanfattning	12
3	Teoretiskt ramverk	13
3.1	Människans kapital och habitus – Bourdieu	13
3.2	Det sociala kapitalet – Putnam	15
3.3	Självidentitet och (hög)modernitet – Giddens	17
3.4	Sammanfattning	18
4	Metod	19
4.1	Urval	20
4.2	Analysmetod och bearbetning av det insamlade materialet	21
4.3	Etiska överväganden	22
5	Resultat	22
5.1	Intervjupersonerna	22
5.2	Ungdomarnas uppfattning om sig själva och sina digitala kompetenser	23
5.3	Uppfattningar om seniorerna	24
5.4	Ungdomarnas syn på och kunskap om begreppen digital delaktighet och informationskompetens	26
5.5	Uppfattningar om projektets betydelse som socialt kapital (intervju, Massoud, 2014)	30
6	Analys	33
7	Sammanfattande slutsats	37
	Referenser	39
	Bilagor	I
	Bilaga 1 Intervjuguide för intervjuerna med IT-guider	I
	Bilaga 2 Missivbrev	II

1 Inledning och bakgrund

De flesta av oss, inte minst svenskar, tillbringar en stor del av vår vakna tid i den digitala världen. Där söker, delar och använder vi information i en oöverskådlig mängd. Vi har möjlighet att göra våra ärenden och kommunicera med andra under vilken tid på dygnet som helst från våra smarta telefoner, bärbara datorer eller intelligenta klockor så länge vi har internettäckning. Enligt vissa beräkningar tillbringar vi så mycket som hälften av vår fritid med tekniska medier (Carlsson, 2013). Tidigare handlade det mycket om att vi passivt tog in information via exempelvis radio och tv. Idag behöver vi inte bara lära oss att sortera den information vi får till dels utan även interagera med både teknik och människor över hela världen. Mycket av det som vi lär oss idag, särskilt vad det gäller tekniken, görs genom att vi provar oss fram på egen hand eller att bekanta hjälper oss.

Det krävs dock en viss kompetens för att kunna utnyttja detta enorma utbud av information och kommunikation på ett bra sätt. Det är viktigt med kunskap om vilka risker och möjligheter som internet ger. Hur man värnar om sin personliga integritet och om ett öppet internet är svåra frågor som hela tiden måste diskuteras och arbetas med (ibid.). Under en lång tid har det till stor del varit bibliotekarier och lärare som haft uppgiften att lära ut kunskaper kring begrepp som till exempel informationskompetens, digital kompetens, informationslitteracitet, digital läsfärdighet och den fjärde basfärdigheten (Svensk biblioteks förening, 2014).

I boken *Medie- och informationskunnighet i nätverkssamhället: Skolan och demokrati*, vilken är en svensk bearbetning av UNESCOs ramverk *Media and Information Literacy Curriculum for Teachers*, diskuteras dock vikten av att ungdomar inkluderas i diskussionen och utvecklingen av dessa frågor (Carlsson, 2013).

Efter en stor kartläggning år 2010 om svenskarnas internetvanor fastslogs att över 1 300 000 människor i Sverige inte använder Internet (Findahl, 2010). Året efter presenterade den då sittande regeringen en digital agenda med målet att Sverige och svenskarna ska bli världsbäst på att använda de digitala möjligheterna (Näringsdepartementet, 2011). Många projekt har, även innan denna strategi presenterades, handlat om att minska det digitala utanförskapet. Till exempel har bibliotek under lång tid erbjudit datorer för utlåning och nybörjarkurser i datorer och internethantering har anordnats av studieförbund ända sedan internets gryning. En av de största satsningarna i linje med detta drogs igång 2011 av ett nätverk med ideella organisationer, bland annat .SE (Stiftelsen för internetinfrastruktur), som tillsammans introducerade en kampanj avsedd att verka för att öka den digitala delaktigheten i det svenska samhället. Det ansågs helt enkelt att en medborgare måste, för att inte stå utanför samhället, ha tillgång till det digitala utbudet.

Kampanjens motton var:

Digital delaktighet är ett krav för en väl fungerade demokrati
Alla invånare i Sverige ska ha möjlighet att vara digitalt delaktiga
Kunskap om hur man gör är viktig för digital delaktighet
Användbarhet och tillgänglighet för alla är viktiga faktorer för digital delaktighet
Många kan hjälpa många att bli digitalt delaktiga
Digital delaktighet är en angelägenhet för alla i samhället
(von Otter & Cars-Ingels, 2013, s. 7)

Målgruppen var bland annat äldre, hemlösa och invandrare från länder med ekonomiska och/eller demokratiska svårigheter och målet var att minst en halv miljon fler medborgare skulle ha tillgång till Internet år 2013. Kampanjen döptes således till Digidel 2013. Över åttio projekt deltog i kampanjen över hela Sverige. I slutet av kampanjen (som pågick mellan 2011–2013) uppmärksammades ett antal projekt som ansågs ha varit särskilt framgångsrika. Dessa nominerades i en tävling som fokuserade på det demokratiska perspektivet av projektet. Linnéuniversitetet fick i uppdrag av den sittande regeringen att göra en studie över frivilliga initiativ som verkat för digital delaktighet (Regeringen, 2013). Till uppdraget hörde att sammanställa en rapport över kampanjen med en tillhörande exempelkatalog där lyckade initiativ skulle beskrivas.

Jag var själv assistent åt lektor Angela Zetterlund som var ansvarig för uppdraget. Jag gjorde en sammanfattande beskrivning av de nominerade projekten i kampanjen och genomförde dessutom intervjuer med projektledarna för de 12 projekt som ansågs som extra lyckade utifrån kampanjens kriterier (Zetterlund, 2013b). Enligt slutrapporten lyckades kampanjen med sitt mål att 500 000 fler människor skulle bli digitalt delaktiga (von Otter & Cars-Ingels, 2013).

I exempelkatalogen kan man se att många av projekten som deltog i kampanjen skapade oväntade pedagogiska situationer där nya auktoriteter skapades. Ofta handlade nämligen inte projekten om att professionella IT-pedagoger engagerades för att lära ut internetanvändning. Istället var det vanligt att ungdomar hjälpte äldre att komma med på det digitala tåget. Detta var ungdomar från alla samhällsklasser, från företagssamma handelsstudenter till nyligen invandrade ungdomar (outbildade och välutbildade) från hela världen (Zetterlund, 2013b). Många av projekten kan således ses vara helt i linje med UNESCOs ramverk för lärare som nämndes ovan. I ramverket vill man visa på att det är viktigt att inkludera ungdomarna. ”Att se de unga som de kompetenta deltagare de är i dagens mediekultur” (Carlsson, 2013, s. 8).

Vad är det då för kompetenser det syftas på ovan? Det finns en hel del forskning som har diskuterat detta. I en omdebatterad artikel; *Digital Natives, Digital Immigrants*, beskriver Marc Prensky det som att ungdomar, födda efter datorernas och internets intrång, processerar information annorlunda än sina föregångare (Prensky, 2001). Han menar att det krävs ett helt nytt sätt att undervisa ungdomar idag. Många är de som ifrågasätter Prenskys artikel om digitala infödingar och menar att en övertro på ungdomars kompetenser vad gäller datorer och internet snarare stigmatiserar än hjälper till när det gäller att överbrygga de digitala klyftorna (Thomas, 2011; Facer & Furlong, 2001).

Mer om detta finns att läsa under rubriken *Litteraturgenomgång och tidigare forskning* i denna uppsats. Det finns således många tankar om ungdomars digitala förmågor och delaktighet i utvecklingen av den digitala världen. Frågan är hur ungdomarna själva uppfattar hur deras kompetenser och kapital kan bidra till att öka den digitala delaktigheten i samhället.

1.1 Syfte och frågeställningar

Den här uppsatsens syfte är att undersöka hur ungdomar, som nyligen flyttat till Sverige från länder utanför västvärlden, uppfattar sina resurser, kompetenser och/eller brister,

när de arbetat i projekt som syftar till att främja den digitala delaktigheten i samhället. Till hjälp har teorier om hur socialt och kulturellt kapital och självidentitet i det högmoderna samhället knutits samman i ett teoretiskt ramverk. Detta för att kunna analysera hur ungdomarnas svar kan uppfattas utifrån ett samhällsvetenskapligt och sociologiskt perspektiv. Frågor som uppsatsen avser att besvara är:

1. Vilka kompetenser och vilket kapital anser ungdomar vara viktiga i dagens digitala samhälle?
2. Vad betyder det för ungdomar att arbeta som handledare i projekt som har som syfte att öka den digitala delaktigheten i samhället ... och vad anser ungdomarna att de har betytt för de äldre?
3. Vilka kompetenser och kapital anser ungdomar att de har som kan främja digital delaktighet?

1.2 Avgränsningar

Denna uppsats är avgränsad till att handla om hur nyinvandrade ungdomar uppfattar hur det är att arbeta för att öka den digitala delaktigheten i samhället. Intervjupersonerna hämtades från ett specifikt projekt i Digidelkampanjen där ungdomar arbetat som guider åt datorovana äldre för att få med dem i den digitala delaktigheten. Uppsatsen avgränsar sig alltså till att omfatta en lärosituation där unga är handledare åt människor med liten dator- och internetvana och låg informationskompetens.

Det mest självklara torde vara, när man utgår från ett projekt som haft som avsikt att öka den digitala delaktigheten i samhället, att dra slutsatser om målet med kampanjen uppfylldes. Uppsatsen gör dock inte några analyser, vare sig om Digidelkampanjen eller, om projektet med IT-guider. Istället fokuseras det på hur ungdomarna upplevt sina kompetenser och på de situationer som uppkom i mötena mellan unga och äldre.

1.3 Begrepp och definitioner

I detta stycke redogörs för hur begreppen socialt och symboliskt kapital används i uppsatsen.

1.3.1 Socialt kapital

Socialt kapital används i uppsatsen efter Putnams definition: ”... band mellan individer – sociala nätverk och de normer för ömsesidighet och pålitlighet som uppstår ur dem.” (Putnam, 2006, s. 18). Ett samhälle med högt socialt kapital är ett samhälle ”... där invånarna litar på varandra, går med i föreningar, uträttar ideellt arbete, röstar och umgås med sina vänner” (Putnam, 2006, s. 311).

1.3.2 Symboliskt kapital

I uppsatsen definieras symboliskt kapital efter Bourdieus begreppsanvändning. Symboliskt kapital är det sammantagna värdet av en människas tillgångar (till exempel materiella, kulturella och sociala) så som det igenkänns som värdefullt av sociala grupper (Broady, 1990).

1.4 Disposition

I kapitel 1 presenteras det ämne som studien avser att undersöka, dess syfte och frågeställningar. Här redogörs också för några av de viktiga dokument som uppsatsen diskuterar kring, vilka avgränsningar som har gjorts samt uppsatsens disposition.

I kapitel 2 finns en genomgång av tidigare forskning. Först redogörs för en distinktion mellan begreppet information och informationskompetens. Sedan följer forskning om informationskompetens(er), det nyare begreppet medie- och informationskunnighet och om hur man har sett på begreppen inom digital delaktighetsfären.

I kapitel 3 har Bourdieus teorier om människans kapital och habitus, Putnams tankar om socialt kapital och Giddens syn på självidentitet och modernitet knutits samman till ett teoretiskt ramverk som ligger till grund för resonemanget i studien.

I kapitel 4 presenteras vilken metod som används i studien, vilket urval som gjorts och hur materialet sedan har bearbetats.

Kapitel 5 presenterar resultatet av det empiriska materialet i bearbetad form. I början av kapitlet görs en kort presentation av intervjupersonerna.

I kapitel 6 följer själva analysen genom att besvara de frågor som fanns i uppsatsens frågeställning. Det teoretiska ramverket ligger som grund för det analytiska resonemanget.

Slutligen dras en sammanfattande slutsats i kapitel 7. Här finns också förslag på vidare forskning.

2 Litteraturgenomgång och tidigare forskning

För att kunna bedöma hur ungdomar ser på sin delaktighet i utvecklingen av det digitala samhället behövs ett bredare perspektiv om vilka kunskaper och begrepp som har stått i centrum för diskussionen. Som nämndes i inledningen handlar mycket på internet om hur man hanterar information. Därför redogörs först för en distinktion mellan begreppen information och informationskompetens. Sedan följer en redovisning av tidigare forskning i begreppet informationskompetens (information literacy). Vidare redogörs för det nyare begreppet medie- och informationskunnighet som lanserades av UNESCO år 2011. Nästa stycke visar på hur begreppet digital delaktighet kan definieras och vilka utmaningar som finns på vägen till att alla människor ska kunna ta del av det digitala samhället. Kapitlet avslutas med hur forskningen har sett på ungdomars roll i utvecklandet av det digitala samhället. Utgångspunkten här är artikeln *Digital natives, digital immigrants* av Marc Prensky. Hans ståndpunkt är att ungdomar idag, på grund av att de är uppväxta med datorer och internet, tar in information på ett helt nytt sätt. För att tillgodose detta, menar Prensky, behövs ett helt nytt utbildningssystem (Prensky, 2001).

2.1 Distinktionen information – informationskompetens

I början av åttiotalet skrev Tom Wilson om det bekymmersamma konceptet information. Många hade redan före honom gjort användarstudier i till exempel människors informationsbehov. Det rådde dock, enligt Wilson, stor förvirring kring själva begreppen. Det stora problemet härrörde han till att de flesta ville se information som antingen en fysisk enhet eller företeelse, en kommunikationskanal eller faktiska data, godkända i empirin (Wilson, 1981). Det är, än idag, inte ovanligt med diskussioner om det komplexa i begreppen Information och Informationskompetens.

Philip Candy jämför sysselsättningen att gräva fram information med att gräva guld. Han menar att båda verksamheterna utvecklats från att varit ganska solitära och rudimentära verksamheter till att idag vara högteknologiska som enkelt delas mellan människor runt om i hela världen. Jag tolkar att författaren med rudimentära menar grundläggande. Det går också naturligtvis att tolka att han menar ett enklare sätt att använda information vilket inte behöver vara fallet. Det teknologiska kan bidra till att det blir enklare att hitta informationen men det kan samtidigt bli svårare att värdera den. Den stora skillnaden mellan de två är, enligt Candy, att det är svårare att värdera informationen man kommer över. Hittar man väl guld är jobbet så att säga klart men informationens värde måste tolkas eftersom den varierar från person till person (Klaus, Bruce & Candy, 2000, s. 139-140). Att hitta och definiera information är vad många anser vara kärnan i om man kan kalla sig informationskompetent eller inte.

Vid en stor konferens om biblioteks- och informationsforskning år 2005 definieras begreppet informationskompetens (information literacy) som ett paraplybegrepp vilket inkluderar många andra kompetenser (Kajberg & Lørring, 2005). Reijo Savolainen vill mena att paraplykonceptet i själva verket är två koncept där informationsbeteenden (information behaviour) går under ett paraply och informationspraktiker (information practices) går under ett annat vilket ibland ses som ett kritiskt alternativ till det förstnämnda (Savolainen, 2007, s. 109). På ovan nämnda konferens fastslogs att informationskompetens (IK) är en nödvändighet för att människor ska klara av sitt yrkes- och privatliv för att på bästa sätt dra nytta av kunskapssamhället. IK är en process som pågår under hela livet och bör ses som en viktig kompetens i alla samhällets sektorer. Biblioteks- och informationsarbetare har en speciell roll i människors process mot informationskompetens. Detta innebär att det måste ses som viktigt att biblioteks- och informationsstudenter själva är medvetna om konceptet IK, att de själva är IK och att de får lära sig hur man ska undervisa IK (Kajberg & Lørring, 2005).

2.2 Begreppet informationskompetens (information literacy)

Enligt Christine Bruce (och många med henne) myntades begreppet information literacy av Paul Zurkowski redan år 1974 (Bruce, 1997). Zurkowski menade att det var skillnad på att kunna läsa och skriva och att kunna värdera, använda och forma information för att exempelvis för att möta de behov man har (Zurkowski, 1974, s. 6). Att vara informationskompetent (information literate) var en individs förmåga att använda informationsverktyg och primära källor för att ta sig an problem (Bruce, 1997, s. 5). Som man kan se på prologen till Zurkowskis publikation från 1974 har han ett konstruktivistiskt sätt att se på kunskap. Så här resonerar han till exempel kring begreppet information:

Information is not knowledge; it is concepts or ideas which enter a person's field of perception, are evaluated and assimilated reinforcing or changing the individual's concept of reality and/or ability to act. As beauty is in the eye of the beholder, so information is in the mind of the user.

(Zurkowski, 1974, s. 1)

Vidare etablerar Zurkowski även tanken att en individs informationssökningsprocedur är olika beroende på när och i vilket syfte sökningen utförs. Ett stort antal år senare, så sent som 2013, separerar Zurkowski fortfarande informationen från informationsmedierna:

... information is the content and the meaning and media is simply the way content, information and meaning is delivered. You cannot have one without the other. Arguing about which is the bigger concept is a waste of time.

(Kelly, 2013, s. 165)

Zurkowski ger alltså information betydelsen innehåll och mening. Medierna är de som levererar informationen. Däremot är inte informationen slutdestinationen i ett kunskapssökande. Den har inget värde i sig själv. Det är uttolkaren som måste vara meningsskaparen. Många hävdar att det var Paul Zurkowskis sätt att se på information som satte agendan för hur vi ser på begreppet än idag. Utgångspunkten för Zurkowskis forskning var att även om en stor majoritet av den amerikanska befolkningen år 1974 kunde läsa och skriva uppskattade han att endast en sjättedel av USA:s medborgare var informationskompetenta, det vill säga, hade förmågan använda information på bästa sätt för att lösa sina problemuppgifter (Badke, 2010).

Trots denna goda start har det inte varit lätt att bestämma hur man ska betrakta begreppet informationskompetens. Michael Buckland hävdar till exempel att informationsvetenskap i sig är en artificiell vetenskap eftersom information är en andrahandskunskap. Därför kan informationsvetenskap aldrig vara en naturvetenskap utan måste tillhöra samhällsvetenskap och/eller humaniora (Buckland, 2012).

Det finns dock en hel del uppfattningar om hur man kan se på IK-begreppet. Bruce har i sin forskning försökt att sortera ut hur de som arbetar med biblioteks- och informationsutbildningar uppfattar det. Hon kommer fram till att det finns många sätt att uppfatta och förstå fenomenet informationskompetens. En av uppfattningarna är att det handlar om att lära sig vilken teknik man behöver för att söka information. En annan uppfattning är att förstå vilka processer som är involverade och en tredje handlar om att lära sig använda information på ett klokt och etiskt korrekt sätt (Bruce, 1997).

UNESCOs definition av termen literacy är, fritt översatt, förmågan att identifiera, förstå, tolka, skapa, kommunicera och beräkna genom att använda tryckt och skrivet material i skiftande kontexter. Ett pågående lärande är en förutsättning för att individen ska kunna uppnå sina mål, utveckla sin kunskap och potential för att fullt ut kunna delta i samhället (Limberg, Sundin & Talja, 2009, s. 41).

Limberg, Sundin & Talja skriver i boken *Informationskompetenser* att information literacy/informationskompetens ofta kopplas samman med biblioteksvärlden men att ursprunget till begreppet (ovan nämnda Zurkowski) var en rapport som handlade om

”... framtida kompetensbehov inom industri och näringsliv i USA” (ibid., s. 39). Eftersom biblioteken alltid varit en stor informationskälla har de dock en lång tradition av att hjälpa sin användare att hitta rätt i sina samlingar. Föregångare för undervisning i informationskompetens kan spåras att vara ”bibliotekskunskap” och senare ”informationfärdigheter”. Begreppet har sedermera bytts ut till informationskompetenser (ibid., s. 38).

2.3 Medie- och informationskunnighet

Idag har det blivit populärt att referera till frågor som rör digital-, dator-, informationskompetens under begreppet MIK (medie- och informationskunnighet eller på engelska media and information literacy). Det var UNESCO som år 2011 definierade detta samlingsbegrepp i ett dokument som avser att höja lärares medvetenhet om nya informationsmedier och sätt att inhämta kunskap som utvecklats och utvecklas i dagens digitala värld. ”Lärare bör förstå hur MIK bidrar till individens möjligheter att leva ett gott liv och aktivt medborgarskap” (UNESCONORDICOM, 2011).

Tanken med begreppet MIK är att samla begrepp såsom informationskompetens, digital kompetens etc. under ett bredare paraply. Den internationella biblioteksforeningen IFLA menar att MIK innebär att man ska kunna använda information via tre stycken processer, observation och experimenterande, konversation och konsultation. Tidigare har lärare, bibliotekariéer, redaktörer och journalister fungerat som ett slags filter vad gäller vilken information som är relevant och samhällsnyttig. Idag när människor är mer aktiva vad gäller sin egen kunskapsinhämtning har gränserna mellan olika medier, text, bild och film mer och mer suddats ut. Vem som är läsare och författare är inte heller det lika tydligt (Svensk biblioteksforening, 2014).

I en förkortad, svensk bearbetningen av UNESCOs ramverk tolkar den svenska docenten Michael Forsman att framtidens lärare behöver bli mer medie- och informationskunniga. De måste kunna hjälpa sina elever att ta del av och engagera sig i det digitala samhället för att bli ”... demokratiska samhälls- och världsmedborgare” (Carlsson, 2013, s. 15).

Som vi har sett anser många att en av utmaningarna för att kunna kalla sig informationskompetent eller medie- och informationskunnig är att lära sig hitta rätt i ett överflöde av information. Clay Shirky hävdar dock att själva huvudproblemet inte är mängden information utan hur vi aktivt väljer att filtrera den: ”It’s not information overload. It’s filter failure” (Web 2.0 Expo NY, 2008). Han menar att det behövs ett mentalt skifte hos människor vad gäller exempelvis personlig integritet vilket han ser som det största problemet i informationssamhället. Clay Shirky menar att det egentligen är onaturligt för oss att arbeta med vår personliga integritet vilket gör problemet än svårare.

Mathias Klang beskriver detta, i den av Kungliga biblioteket alldeles nyutgivna boken *Information som problem*, att precis som vi behöver träna och tänka på vad vi stoppar i oss för mat för att må bra behöver vi ”... informationsbanta och informationsträna för att inte bli sjuka av vår informationskonsumtion” (Klang, 2014, s. 236). Idag är man ofta i händerna på stora nätverksföretag såsom till exempel Google, Facebook och Twitter. Men deras filter är såklart anpassade med syften att få dig att använda deras produkter flitigt.

Ett annat perspektiv att se på frågan om informationssamhället ges av specialforskaren Cameron Neylon som istället vill se att vi arbetar med att ge användarna rätt tillgång till information istället för att arbeta med att blockera, filtrera och begränsa utbudet på internet. Tidigare fungerade förläggare och bibliotekarier som kvalitetskontrollanter men idag finns ingen mening att stoppa informationsflödet. Istället för kvalitetskontrollanter vill Neylon se informationsguider (automatiserade eller reella) som hjälper användarna att få tag i den information som är nödvändig för just den kontext som användaren vill använda den till (Neylon, 2011).

Utifrån Neylons teorier ser således projektet med IT-guiderna, från vilken denna studie har hämtat sina intervjupersoner, ut att vara ett projekt i tiden. Frågan är hur ungdomarna själva ser på sitt uppdrag att hjälpa äldre om datorer och internet?

2.4 Digital delaktighet (och digitala klyftor)

Ofta när det pratas eller skrivs om det digitala samhället är utgångspunkten problem. Rapporter, både internationella (Rideout, Foehr & Roberts, 2010) och svenska (Statens medieråd, 2010) varnar för att barn och ungdomar överkonsumerar de nya medierna medan andra rapporter istället har problematiserat över de digitala klyftorna (Helsper, 2008).

I artikeln *The role of IT literacy in defining the digital divide policy needs* (Ferro, Helbig & Gil-Garcia, 2010) redogörs bland annat för tre antaganden om begreppet den digitala klyftan. Det första antagandet är att klyftan helt enkelt handlar om de som har tillgång till datorer och internet kontra de som inte har. Det andra antagandet är att den digitala klyftan är ett flerdimensionellt fenomen som handlar om att å ena sidan kunna hantera både de tekniska färdigheterna (såsom hårdvara och mjukvara) och å andra sidan inneha informationskompetens nog för att lösa problem. I detta antagande diskuteras det inte om tillgång till datorer och internet. I det sista antagandet ser man frågan om den digitala klyftan som ett sociokulturellt och kontextberoende problem. Forskning utifrån detta perspektiv handlar bland annat om sociala och politiska förutsättningar, köns- och kulturskillnader. Själva begreppet kompetens (literacy) ses i det här perspektivet som så pass komplext att det inte kan reduceras till en uppsättning färdigheter. Det är en process som inkluderar både formellt och informellt lärande (ibid.). Oavsett hur man ser på begreppet visar rapporter på att de som står utanför den digitala delaktigheten också på många sätt är socialt exkluderade (Helsper, 2008).

Det finns en hel del forskning där man undersökt digitala klyftor utifrån ett sociokulturellt perspektiv. Martha Sabelli har till exempel fördjupat sig i unga kvinnor i Latinamerika (främst Uruguay) som lever under svåra förhållanden av fattigdom och social exkludering. Hon menar att det finns många hinder för att de ska kunna ta del av information. Misstänksamhet mot myndigheter, osäkerhet eller att de helt enkelt inte orkar. Sabelli refererar här till Case princip om minsta möjliga ansträngning (the least effort principle) (Case 2005). En förutsättning för kvinnor i dessa sektorer av samhället, menar Sabelli, är att det finns sociala medlare som förstår deras informationsbehov och som fungerar som en brygga (Sabelli, 2012).

En teoretisk utgångspunkt i Sabellis studier är Chathams teorier om ”small worlds”. Elfreda A. Chathams teorier utgår bland annat ifrån studier av bland annat

informationsfattigdom på ålderdomshem och kvinnofängelser. Där identifierade hon nödvändigheten för människor, som har begränsad tillgång till vissa delar av samhället, att bygga små världar där med normer de känner igen och kan förlika sig med (Chatham, 1999). Till exempel består livet för människor som bor på ett äldreboende inte sällan av återkommande, rutinmässiga aktiviteter. Dessa ses ofta som viktiga då de knyter samman de boendes världar och skapar en form av social kontroll och/eller en trygghet för dem. Chatham menar att detta ökar deltagarnas självmedvetenhet: "... one's sense of self becomes clearer because others reflect the shared values of that world." (Chatham 1999, s. 211). För att kunna delta i dessa gemenskaper fullt ut menar Chatham att de måste förstå de koder som är inbäddade i gemenskapen i form av sociala normer. Dessa normer binder samman medlemmarna. Både de sociala koderna och informationssystemens koder behövs förstås idag för att deltagarna ska få en sammanhängande bild av samhället i tid och rum (Chatham, 1999).

Idag är det mindre populärt att tala om den digitala klyftan. Andra uttryck som digitalt innanförskap, digital delaktighet och på engelska digital inclusion visar på att det idag mer handlar om människors möjligheter och rättigheter att vara en del av det digitala samhälle. Att ett modernt samhälle erbjuder möjligheter för människor att inkluderas och vidareutvecklas i det digitala samhället är viktigt i ett demokratiskt samhälle (von Otter & Cars-Ingels, 2013).

En av de frågor som ställdes i ett panelsamtal mellan forskare inför utvecklingen av digidelkampanjen handlade om vilka kapital som är nödvändiga i processen till att få människor i ett samhälle att bli delaktiga. En slutsats forskarna drog var att det inte går att se hela lösningen på utanförskapet genom att ge tillgång till tekniken. De menar att en del klyftor kommer att reproduceras även i det digitala samhället. "Ett hinder kan vara att de aktörer med makt inte har förmåga att släppa ifrån sig utrymme och öppna upp för delaktighet på nätet samt att människor inte tar sig den rätten själva" (Zetterlund, 2013a, s. 38).

Enligt den färskna rapporten *Svenskarna och internet 2014* var det tidigare våra uppgifter i arbetet som drev på utvecklingen av internet. De senaste åren har det istället varit barnfamiljer som stått för den största teknikspridningen. Paddor och smarta telefoner finns i handen på i stort sett varje ung människa och de flesta småbarn använder appar helt obehindrat. Detta har på ett sätt bidragit till mindre digitala klyftor i samhället. Men det finns fortfarande problem. Ett är att de äldre fortfarande till stor del står utanför den digitala delaktigheten (Findahl, 2014).

Ett annat problem handlar om barns och ungdomars identitet på sociala medier. Det påtalas i en rapport från Statens medieråd; *Duckface/Stoneface: Sociala medier, onlinespel och bildkommunikation bland killar och tjejer i årskurs 4 och 7* (Forsman, 2014). Rapporten tyder på att killar och tjejer medvetet fjärrar sig från varandras digitala aktiviteter och identiteter. Det blir extra tydligt om man fokuserar på hur barnen i rapporten (det intervjuades 142 elever i årskurs 4 och 7) förhåller sig till egobilder. Ett annat mer känt namn för egobilder torde vara *selfies*. Både killar och tjejer anser att det är viktigt att se naturligt ut och inte sticka ut. För pojkarna är det viktigt visa att man inte bryr sig så mycket hur de framställer sig på sina egobilder (men det är viktigt att inte uppfattas som feminin). De försöker att se så oberörda ut som möjligt och helst tar de bilder i farten. Flickorna däremot, tillbringar lång tid med att redigera självporträtten, välja rätt bildvinklar, sminka sig och välja rätt kläder för att se så naturliga ut som

möjligt, och de i åk 7 vill helst också se äldre än vad de är (ibid.). Detta medför nya frågor kring jämställdhet och genus.

Eftersom den digitala världen ständigt erbjuder nya redskap och därmed nya möjligheter går det aldrig att erövra en kompetens som är tillräcklig. Det handlar om ett livslångt lärande.

2.5 De digitala infödingarna

Marc Prensky var den som lyfte tanken om digitala infödingar och menar att ungdomars tankemönster skiljer sig från tidigare generationers och att de har tillskansat sig ett nytt språk, det digitala språket. De som är födda före den digitala revolutionen, vilka han kallar för digitala immigranter, kan visserligen vara bra på datorer och internet men de har (och kommer alltid att ha?) en accent av den analoga världen som är svår att ändra på. De processerar långsammare, har svårt för att multitaska och har svårt att ta in information på andra sätt än genom skriven text.

Prensky anser att det krävs ett helt nytt sätt att undervisa ungdomar idag. När digitala immigranter undervisar digitala infödingar gör de det fortfarande på ett förhistoriskt språk, det pre-digitala, och det språket är så förlegat att ungdomarna knappt förstår det längre. De digitala infödingarna är vana att ta emot information snabbt, de föredrar grafik framför skriven text, de arbetar bättre uppkopplade (och helst på flera tekniska medier samtidigt), de strävar efter snabba och frekventa belöningar och de föredrar spel fram ”seriöst” arbete (Prensky, 2001).

I boken *Deconstructing Digital Natives: young people, technology and the new literacies* redigerad av Michael Thomas görs ett försök att dekonstruera myten om digitala infödingar. Han menar att nya teknologier alltid har ansetts vara revolutionerande och ändra tankemönster men i verkligheten bidrar det sällan till det. Alla teknologiska förändringar har kommit till i en kulturell, social och ekonomisk kontext. Därför är det ett slags exotism att tro att ungdomar, bara för de är födda i en tid med datorer och internet, skulle tillhöra en homogen grupp. Thomas kallar dem som på ett okritiskt romantiskt vis ser på teknologiernas inflytande för teknologiska evangelister. Han anser att Prenskys sätt att resonera är lika destruktivt som att påstå alla ungdomar tillhör en fördärvad dataspelsgeneration. Båda ställningstagandena leder till en polarisering av ungdomarna vilket mer skadar än hjälper till i undervisningen.

Det finns också en risk, enligt Thomas, att många teknologiska evangelister styrs av kommersiella intressen och det finns en risk i att för tidigt standardisera teknologiska undervisningsredskap. Det behövs en balans mellan de teknologiska innovationerna och en nyter pedagogisk utgångspunkt där inte kommersiella intressen styr undervisningsmodellen (Thomas, 2011).

I boken medverkar även Marc Prensky och får därmed chansen att försvara (eller förklara) sin tio år gamla artikel. Han var förvånad att så många tog hans metafor, som han kallar den, om digitala infödingar och digitala immigranter så bokstavligt. Hans själva intention var att generalisera problemet. Prensky menar ändå att än så länge finns det en vits med att göra en distinktion mellan de som är födda och uppväxta med internet kontra de som inte är det (ibid.).

Några som försökte ta död på myten redan samma år artikeln skrevs var Keri Facer och Ruth Furlong. De ifrågasatte ungdomars position som självklara och självsäkra användare av de nya digitala verktygen. De utgick från en stor studie ifrån Storbritannien där barn och ungdomar fick svara på frågor angående sin digitala delaktighet. Facer och Furlongs slutsats var att barn och ungdomars olikheter är markanta även då det kommer till de nya teknologierna. Deras situation i den digitala världen är lika kulturellt situerad som i det övriga samhället. Problemen med digital delaktighet är mer än en kulturell och/eller åldersfråga. Det finns ingen egentlig vinst med att konstruera termer såsom *cyberkids* eller liknande. Genom att studera individers beteenden i det digitala samhället kan vi utföra god forskning och inte genom att klumpa ihop dem till en homogen grupp, alla med hjärnor fullständigt präglade av de nya teknologierna. Facer och Furlong anser också att man bör uppmärksamma hur ungdomarna själva uppfattar och beskriver värdet av de nya teknologierna (Facer & Furlong, 2001).

White och Le Cornu anser att diskussionen om Prenskys idéer om digitala infödingar/digitala immigranter har blivit överflödigt med tanke på att det digitala landskapet ser helt annorlunda ut idag jämfört med 2001. De motsätter sig Prenskys uppfattning om att ens ålder skulle ha något att göra med hur intresserad eller kunnig man är om datorer och internet; "... some learners will acquire the requisite skills quickly, while others will struggle, regardless of age." (White & Le Cornu, 2011).

Istället för att diskutera ålder vill White och Le Cornu diskutera hur människor ser på datorer och internet. I början användes datorer och internet som ett verktyg för att lösa problem och hitta information. Efter de sociala mediernas stora intåg har detta både förändrat sättet att se på internet och också skapat en ny dikotomi vilken White och Le Cornu kallar för "Visitors and Residents" (ibid.). De menar att visitors – besökare är människor som inte är intresserade av att använda internet för att socialisera utan enbart för att hitta information och lösa problem. De är försiktiga med att röja sin identitet och är därför inte representerade på nätet när de är offline. Med residents – invånare är det precis tvärtom. De anser att det digitala samhället är likvärdigt med det resterande. De umgås, delar åsikter och försöker påverka varandra på samma sätt som i det verkliga livet (ibid.).

Att generalisera likt Marc Prensky kanske inte är helt vetenskapligt och inte heller speciellt gångbart idag. Det är ändå intressant att se hur Prenskys tankar ligger i linje med det sociokulturella perspektivet med synen på kunskap och lärande. Roger Säljö diskuterar kring hur redskap medierar verkligheten åt oss människor. "Begreppet medierar – som kommer från tyskans *Vermittlung* (förmedla, förf. kursiv.) – antyder således att människor inte står i direkt, omedelbar och otolkad kontakt med omvärlden" (Säljö 2000, s. 81). Säljö menar att vi ständigt har hjälp av olika redskap i våra sociala praktiker. Han drar som exempel miniräknaren, mikroskopet och till och med en vanlig penna och en fickalmanacka. Dessa uppfinningar har bidragit till att vi kan saker som inte varit möjligt för en människa att kunna och tack vare dessa ständiga sociala inventioner blir vi aldrig fullärda (Säljö, 2000).

Vi kan därför inte bortse från redskap såsom datorer, smarta telefoner, internet m.m. som präglar vår värld idag. Och faktum är att de flesta som står utan dessa redskap är de äldre (Findahl, 2014).

Samtidigt visar studier att det finns fler problem med internetanvändandet än de tekniska barriärerna när man pratar om den digitala delaktigheten. Det är till exempel vanligt att prata om att ungdomars har bristande informationskompetenser. I ett kapitel av den offentliga utredningen *Läsarnas marknad, marknadens läsare: en forskningsantologi* hävdar till exempel Olof Sundin att trots att elever ofta är förtrogna med digitala medier i en fritidskontext märks det inte mycket vad gäller deras förmågor i informationssökning och informationsvärdering för skoluppgifter (SOU 2012:10). För att motverka detta pekar Sundin på vikten av att öka de ungas reflexiva förmåga kring sin egen digitala delaktighet. ”Att kunna förhålla sig till frågor som dessa är viktiga för samhällets kultur- och kunskapsproduktion och i förlängningen för dess demokratiska utveckling” (ibid.).

2.6 Sammanfattning

Vi kunde i detta kapitel se att det idag är vanligt att betrakta rätten till digital delaktighet som en demokratisk rättighet. För att människor ska kunna tillskansa sig denna rättighet bör man se på digital delaktighet som en process, ett livslångt lärande. Eftersom lärandet sker både innanför och utanför hemmets väggar är det en nödvändighet att vi lär av varandra. Rollerna har till viss del förskjutits, ungdomar lär äldre och föräldrar lär sig saker av sina små barn. Men för att en människa ska vara fullt delaktig i det digitala samhället räcker det inte med delkunskap om vissa tekniska instrument såsom hur man delar bilder på Facebook utan att människor både betraktar, och har de tekniska förutsättningarna för att kunna verka i, det digitala samhället på samma sätt som i det reella.

Den som lär ut angående internets möjligheter bör själv vara medveten om sin egen medie- och informationskunnighet. Eftersom många anser att ungdomar bör vara delaktiga i utvecklingen av det digitala samhället är det intressant att undersöka hur de själva uppfattar sin roll och sin medie- och informationskunnighet.

I kapitlet redovisades för hur en del av forskningen ser på begrepp som informationskompetens och digital delaktighet samt hur olika ungdomars roll i utvecklingen av en digital gemenskap kan uppfattas. Det tycks inom forskningen finnas ett behov av att placera människor i olika fack när det digitala samhällets svårigheter och möjligheter diskuteras. Vissa, som till exempel Marc Prensky, lägger ungdomar på en särskild hylla medan andra väljer att lägga de mindre ekonomiskt bemedlade på en annan. Som vi kunde se, bland annat, i Martha Sabellis studier av latinamerikanska kvinnor (2012) och i artikeln av Ferro, Helbig och Gil-Garcia (2010) är en av svårigheterna med att få med alla på det digitala tåget är att vi människor lever i varierande kontexter.

Den här uppsatsens teoretiska utgångspunkter är därför hämtade från kultursociologiska studier om människans olika kapital och identiteter. Dessa har knutits samman till ett ramverk som underlättar analysen av hur ungdomar ser på sin medverkan i projekt som avser att öka den digitala delaktigheten i samhället?

3 Teoretiskt ramverk

Den här studien stödjer sig på kultursociologiska teorier. I centrum står begreppet socialt kapital. Det är med utgångspunkt från Bourdieus teorier om människans totalkapital och habitus samt Putnams teorier om vikten av att människor är deltagande i organiserade verksamheter för att det sociala kapitalet inte ska erodera. Putnam menar, att det sociala kapitalet har reducerats i och med att vårt samhälle blivit mer och mer individualistiskt och det är absolut avgörande för en god demokratiutveckling att vi hittar ett sätt att återskapa det förlorade kapitalet (Putnam, 2006). En förhoppning lägger Putnam i utbildningsväsendet (vilket till viss del står i kontrast till Bourdieus syn på skolan) som är en av de ännu fungerande organiserade gemenskaperna.

I kontrast till Putnam i mitt teoretiska ramverk har jag flikat in den tidigare citerade sociologen Giddens. Han har en mer pragmatisk syn på att den moderna människan och inte minst på ungdomar. Han menar att vi visst står inför helt nya utmaningar i den högmoderna, globaliserade världen, men att vi kommer att hitta nya sätt att utveckla både sig själva och det kollektivet. Giddens är en av dem som förespråkar livslångt lärande framför traditionell utbildning (Giddens & Griffiths, 2007). I uppsatsens teoretiska ramverk används teorier om sociala och symboliska kapital i första hand. De får störst utrymme i uppsatsen. Giddens sociologiska syn på självidentitet i det högmoderna samhället används som ett komplement för att stödja teorierna om socialt kapital utifrån internets möjligheter.

3.1 Människans kapital och habitus – Bourdieu

”Sutor, ne ultra crepidam”
(Skomakare, bliv vid din läst)
(Plinius d ä)

Pierre Bourdieu menar att människors primära skillnader ligger i deras kapital totalvolym, så kallat symboliskt kapital, alltså det sammantagna kapitalet av deras ekonomiska, sociala och kulturella resurser. Har man ett lågt symboliskt kapital innebär det att man har en låg samhällsstatus (Bourdieu, 1979, s. 272). Det är således inte endast ekonomisk välfärd som bidrar till en människas samhällsställning. I hans teorier upphör egendomar från att bara vara materiella varor som kan användas för att utbyta och ge materiella vinster till att bli uttryck, *symboler* [min kursivering], på erkännande (Bourdieu & Wacquant, 2013). Dessa symboler kan ha lika stor betydelse som det ekonomiska kapitalet för en medborgares samhällsstatus vilket man till exempel kan se i Bourdieus studier av kabyler i Algeriet på sextiotalet (Bourdieu, 1993). De som har tillskansat sig ett stort kulturellt kapital anses till exempel i större utsträckning vara värtaliga och kunna föra sig även utanför konsten och litteraturens värld (Bourdieu, 1993, s.15).

Bourdieu hävdar dock att det kan vara svårt för människor att göra en klassresa, inte bara på grund av de ekonomiska (o)möjligheterna utan också för att människor har en nedärvd och social hållning, vilket han kallar för habitus. En människas habitus skulle kunna förklaras närmare som ”... i kroppen och sinnet inristade vanor och dispositioner ...” (Broadly & Palme, 1993, s. 12). En människas habitus är beroende på dennes sociala arv och miljö och samtidigt bidrar människors habitus till att skapa och återskapa den miljön (Bourdieu & Wacquant, 2013).

Bourdieu menar vidare att det är olika beroende på var vi föds, åtminstone utåt sett, vilket kapital som anses vara det viktigaste. Bourdieu studerade under 1950-talet kabylska bönder (ett berbiskt folkslag) som styrdes av en utpräglad hederskultur. Hos kabyllerna är det viktigt med ädelmod. De använder symboler i språk och handling när de förhandlar och köpslår. En man, för det är alltid en man, som är skicklig på att använda dessa symboler och bäst kan förhålla sig till de sociala spelreglerna har till exempel större chans att vinna rättsliga tvister även om det är han själv som kanske i första hand gjort någonting olagligt. Själva lagen är inte det viktigaste då problem löses i klan- och byförsamlingar. ”Den kollektiva meningen är lagen, domstolen och den agent som genomför sanktionen” (Bourdieu, 1993, s. 61). Bourdieu menar att även dessa berbiska folk styrdes av maktstrukturer och ekonomiska betingelser men nyckeln för en människas välbefinnande ligger också i vilka känslor han har för heder och ära (ibid., s.12).

I andra studier har Bourdieu studerat de intellektuella i, framför allt, västvärldssamhällen (ibid., 1992, 1993, 1997). Med de intellektuella syftar Bourdieu på den i samhället ”... dominerande klassen som befinner sig så långt bort från ekonomins maktfält som man kan komma – med andra ord de grupper som tillhör fält där man sysslar med litteratur, konst, vetenskap, högre utbildning.” (Broady, 1992, s. 13). Bland annat har han studerat ”Fotograferandets rituella karaktär ... ” (Bourdieu, 1993, s. 68) i Paris på 1960-talet. Här blir det tydligt att det finns regler och antaganden som är självklara för dem som levde där då men som ter sig komplexa och svårbegripna för de som är uppväxta i en annan kontext. Det fanns till exempel ekonomiska strukturer som, likt hederskulturen bland kabyllerna, gömmer sig bakom ett kollektivt antagande om hur det ska vara. Det var till exempel nästan otänkbart för ett bröllopspar att avstå från att ta ett professionellt bröllopsfotografi.

Sammanfattningsvis kan man säga att Bourdieu menar att vi föds i en miljö formad av bestämda sociala betingelser. Dessa återskapas ständigt genom de praktiker och strukturer människor lever i. En människas samhällsstatus är beroende på vilket total kapital hen har. Det finns till exempel de ekonomiska (materiella) tillgångarna, det kulturella och sociala kapitalet. Tillsammans bildar de ett symboliskt kapital som bidrar till hur en människa hävdar sig i olika kontexter, till exempel i ett samhälle. Ett av problemen för människan är att hen uppfattar sitt eget tycke och smak som något som har med sin personlighet att göra. Men enligt Bourdieu är även människans smak kulturellt betingad. Ett exempel skulle kunna vara att människor med ett lågt total kapital, och därmed enligt Bourdieu en låg samhällsstatus, mer sällan går på operaföreställningar. Kanske de uppfattar det som obegripligt eller snobbigt.

Det vore ändå osannolikt att tro att alla människor som har låg samhällsstatus skulle vara födda till att inte kunna förstå sig på operakonsten. Bourdieu menar alltså att det istället är själva livskontexten som bestämmer ens smak (ibid., s. 247). Bourdieu hävdar att ett av de största hindren för en människa att förändra sin samhällsställning ligger i utbildningsväsendets särställning.

Bland alla de lösningar till problemet som överförande av makt och Privilegier som lagts fram genom tiderna, finns det i själva verket ingen som är bättre dold, och därför bättre anpassad till samhällen, som tenderar att förkasta de mest uppenbara formerna av ärftlig överföring av makt och privilegier, än den som utbildningssystemet tillhandahåller, genom att de bidrar till reproduktionen av klassrelationernas struktur

och genom att det bakom sin skenbara neutralitet döljer det faktum att det fyller denna funktion.

(Lundberg, 1976, s.159)

Bourdieu är inte unik i sitt ifrågasättande av utbildningens särställning. Noam Chomsky har framhållit att även i till synes väl fungerande demokratier har människor svårt att påverka sina liv. Han menar att det ska till en revolution som splittrar både skolor, medier och den folkliga kulturen för att människor verkligen ska bli medbestämmande i samhället (Chomsky, 1999, s. 71). Ivan Illich menade att skolan till stor del motverkar ungdomars möjligheter att utveckla sina identiteter. Där handlar det mest om att tämja ungdomen (i synnerhet från arbetarklassen), hålla dem borta från gatorna och få dem att veta sin plats (Giddens, 2007, s. 531).

Det är dock många som sett just utbildning som den stora möjligheten för att reducera social orättvisa. Émile Durkheim, som var en av de som utvecklade sociologin, hade åsikten att utbildning var helt avgörande för ett barns socialisering (Giddens & Griffiths, 2007).

3.2 Det sociala kapitalet – Putnam

”Coniuncti fortes”
(Tillsammans starka)

En som har lyft vikten av ett samhälles sociala kapital är Robert D. Putnam. I sin bok *Den ensamme bowlaren* (2006), undersöker han det amerikanska civilsamhällets förändring. Han menar att dagens samhälle har blivit mer och mer blir individuellt fokuserat. Färre och färre deltar i gemensamma aktiviteter vilket riskerar att erodera det sociala kapitalet och hotar en god demokratiutveckling. Putnam pekar på att i undersökningar om barns välbefinnande kan man utläsa att samhällen med rikligt socialt kapital är också samhällen där ”... barnen föds friska och tonåringar inte blir gravida, halkar ur skolan, blir indragna i våldsbrottslighet eller dör i förtid i självmord eller mord” (Putnam, 2006, s. 311).

Putnam menar dock att det finns olika dimensioner av socialt kapital. Han gör en distinktion mellan ”sammanbindande socialt kapital”, som förekommer i starka intressegrupper och är exkluderande för de som inte har samma åsikter eller intressen, och ”överbryggande socialt kapital”, som är utåtblickande och accepterar medlemmar från olika samhällsklasser (ibid., s.22). Det sistnämnda, menar Putnam, är det viktigaste för att människor ska kunna förändra sin livshållning. Putnam menar att minskandet av de organiserade gemenskaperna; ”... denna anticivila smitta ... ” (ibid., s. 260), är genomgående i det amerikanska samhället. Putnam pekar både på fritidsverksamheter såsom bridgeklubbar och syföreningar till att det är mindre fasta anställningskontrakt på arbetsmarknaden etc.

Putnams bok handlar som sagt om det amerikanska samhället men är i högsta grad aktuell även för svenska förhållanden. I en underlagsrapport till Framtidskommissionen med namnet *Framtidens civilsamhälle* ges indikationer på att det svenska civilsamhället (i form av folkrörelser) historiskt sett haft en viktig betydelse för vårt samhälles demokratiutveckling (Harding, 2012).

Putnams menar att det minskade samhällsengagemanget beror till stor del på den stora generationsväxlingen mellan tidigare generationer och dagens TV-generation (Putnam,

2006, s. 298). Även om, exempelvis, tevetittandet är stort oavsett ålder är det de äldre i samhället, som ännu till relativt stor del engagerar sig i frivilliga organisationer. Han lägger en stor förhoppning till att skolan, i motsats till Bourdieu, ska fungera som den räddande kraften från att samhället helt ska uppluckras. I skolan, menar Putnam, tillskansar man sig ett socialt kapital och, i bästa fall, även goda demokratiska värderingar. Organiserade, gemensamma aktiviteter är nödvändiga för att förändra människors livshållning och han tror på ett (åter)skapande av ett organiserat amerikanskt samhälle och säger sig ha goda förhoppningar att "... dagens amerikaner återigen skall kunna bli lika uppfinningsrika på samhällsområdet som våra progressiva förfäder var, förutsatt att de samarbetar" (Putnam 2006, s. 424).

Bourdieu menar att människans normer och värderingar är inristade i kroppen bland annat på grund av sitt sociala arv. Detta gör det svårt för en människa att förändra sin samhällsposition. Putnam menar istället att själva miljön är det absolut viktigaste för människans och samhällets demokratiska möjligheter.

Generellt sett påverkas barnens liv inte i signifikant grad av den vuxna befolkningens utbildningsnivå sedan hänsyn tagits till fattigdom, socialt kapital och demografiska förhållanden. Delstatens sociala infrastruktur spelar större roll än någon skulle ha förutsagt för ungdomens sunda utveckling.

(Putnam 2006, s. 313)

Putnam menar att det inte räcker att gå och rösta vart fjärde år om man ska anse sig vara en god medborgare. Han eftersöker en aktiv deltagardemokrati där medborgarna aktivt engagerar sig i nätverk som främjar kollektiva intressen (Putnam 2006, s. 356). En lösning för att återskapa samhällets sociala kapital är till exempel att utbilda barnen och ungdomarna i medborgarskap, engagera dem i lokala samhällsnyttiga aktiviteter och att dela upp skolorna i mindre enheter (ibid., s. 425). Han vill också se en större trygghet på arbetsmarknaden med fler heltids- och fasta anställningar och att arbetsförhållandena ska (åter)anpassas till att bli "... mer familjevänliga och stämmer bättre med samhörighetsidealen, så att löntagarna får möjlighet att fylla på sitt sociala kapital både på och utanför arbetsplatsen" (ibid., s. 426).

Putnams sätt att se på samhället kanske i mångas ögon ter sig gammalmodigt. Att försöka återkonstruera en värld till att mer likna den som fanns innan internets stora inträde känns på många sätt omöjligt. Putnam reflekterar också ganska lite om internets inverkan på det sociala kapitalet. Han ser fördelar med att internet har bidragit till att man kan organisera sig i gemenskaper där geografiska hinder inte stoppar och att kommunikationen bidrar till en större heterogenitet där ras, kön och ålder inte blir lika viktiga (ibid., s. 182). Ändå menar Putnam att internet på det stora hela är ostrukturerat och i de flesta onlinegemenskaper råder antingen en anarki eller en diktatur (ibid., s. 183).

En av nackdelarna med organiserade gemenskaper över internet ligger också i att man faktiskt inte träffar varandra i det verkliga livet. Det är inte säkert att medlemmarna i gruppen vet vilka de andra medlemmarna är eftersom man inte har årsmöten och liknande som är vanligt i det traditionella föreningslivet. "De är knutna till gemensamma symboler, gemensamma ledare och eventuellt gemensamma ideal, men inte till varandra" (ibid., s. 54). Putnam varnar också för att "... tillträdet till cyberrymden är ojämlik" (ibid., s. 184). Det kan snarare öka klyftorna i samhället ifråga

om utbildning, inkomst m.m. Han menar också att internet i många fall bidrar till en ökad, passiv och privat underhållning (ibid., s. 189).

Som synes gör Putnam ett sociokulturellt antagande vad gäller internets möjligheter och svårigheter. Samtidigt klumpar han ihop ungdomar (likt många andra forskare har gjort vilket vi kunde se i kapitlet *Litteraturgenomgång och tidigare forskning* i denna uppsats) till en homogen grupp som alltmer avskärmar sig från nyheter och politik. Trots det finns mycket att vinna på att lyfta Putnams diskussion om hur organiserade verksamheter stärker samhällets sociala kapital. Han menar att vi inte ska sörja över den samhällsförändring som har skett de senaste åren utan istället styra den (Putnam 2006, s. 422). Frågan är bara om det är möjligt och i så fall hur vi ska styra den. En intressant slutsats drogs i en brittisk rapport år 2008 angående hur man kan minska den digitala klyftan. Rapporten visade att de som var utanför den digitala delaktigheten var i huvudsak fyra grupper: Lågutbildade, arbetslösa, människor med funktionskillnader och äldre (Helsper, 2008, s. 50) Istället för att diskutera hur samhället ska få med människor från dessa exkluderade grupper i den digitala delaktigheten bör en diskussion föras hur vi får dem att känna sig socialt accepterade (öka på deras sociala kapital) i samhället. Detta kommer i sin tur leda till ett större digitalt engagemang (ibid., s. 56).

3.3 Självidentitet och (hög)modernitet – Giddens

”Quidquid discis, tibi discis”

(Vad än du lär dig, lär dig det för din egen skull)

Putnams teorier representerar i vissas ögon en konventionell syn på människan, samhället och politiken. Många anser att barn och ungdomar bör betraktas som kompetenta varelser istället för oskyldiga offer. Visst är de präglade av den sociala kontext de är uppväxta i men de är högst delaktiga i sin egen utveckling. De har också förmåga att förändra samhällsstrukturer, inte minst i dagens globala samhälle (Mohme, 2014).

Anthony Giddens menar att de moderna institutionerna har förändrat samhället i så hög grad att en helt ny sociologisk analys behövs. Tidigare var en människas liv till stor del redan förutbestämt efter ras, kön och klasshierarkier och en människas livsbeslut var i många fall kollektivt bestämda. Idag har individen möjlighet (och är tvungen) att forma sitt liv efter sin agenda på ett annat sätt (Giddens, 1999). De starka familj- och samhällsgruppernas dominerande position har byts ut mot helt nya förbindelser ”... å ena sidan globala påverkningar och å andra sidan personliga dispositioner” (ibid., s. 9). Giddens menar alltså att de insatser vi gör måste vara gynnsamma både på ett individuellt och kollektivt plan. Detta tack vare att de förhållanden vi har ligger utanför den direkta (såsom familj och vänner) och indirekta (bekanta såsom till exempel vänner vänner) umgängeskretsen (Giddens & Griffiths, 2007, s. 512). I det högmoderna samhället engagerar vi oss till stor del i nätverk. Det sociala livet är inte bundet till specifika platser eller personer, eftersom tid och rum har omorganiserats (ibid., 1999).

Detta är inget specifikt för det digitala samhället. Tidigare uppfinningar, såsom till exempel pengar har på samma sätt förändrat vår syn på tid och rum. Med mynt och sedlar som symboliskt kapital kunde ju plötsligt transaktioner genomföras mellan människor som aldrig träffas (Giddens 1999, s. 28). Giddens menar att det finns stora problem med hur globaliseringen håller på att förändra vår värld och våra liv. Han

menar att världen har skenat iväg nästan bortom vår kontroll (Giddens, 2010). I detta teoretiska ramverk fokuserar jag dock på de möjligheter som Giddens presenterar med det nya sättet vi människor organiserar (eller är tvungna till att organisera) oss på. I sin bok *Modernitet och självidentitet: självet och samhället i den senmoderna epoken* (1999) skriver han: "Sfären av det vi i dag kallar »personliga relationer» rymmer möjligheter för en intimitet och ett självförverkligande som saknas i många mer traditionella sammanhang" (ibid., s. 22). Ett problem är att när nya instrument som förskjuter tid och rum ska introduceras handlar om tillit. Giddens skriver: "Vi behöver inte ha tillit till en person som hela tiden befinner sig inom vårt synfält och vars handlingar vi direkt kan avläsa" (ibid., s. 29).

Detta kan vara en av svårigheterna för äldre i vårt samhälle som står utanför den digitala delaktigheten. De är inte vana att ha kontakt med myndigheter, butiker, inom sjukvården om de inte har kontakt med dem personligen eller över telefon. Att lita på dessa, vilka Giddens kallar för "abstrakta system" (Giddens, 1999), som varken syns eller hörs kräver något mer (även om de äldre redan gör det i tidigare etablerade symboliska kommunikationsinstrument såsom pengar, brev etc.). Detta skulle rentav kunna vara gryningen för ett nytt civilsamhälle om så ett förändrat sådant.

I det högmoderna samhället har ungdomarna en självförverkligande agenda när de agerar i det digitala samhället. Till skillnad från Putnam menar han att "Folk är faktiskt mer intresserade av politik idag än tidigare, och detta gäller även för den yngre generationen" (Giddens, 2010, s. 78). De har dock inte samma tilltro till politiker och partipolitik. De vill påverka samhällsstrukturer på nya sätt än att rösta vart fjärde år, engagera sig i politiska förbund eller ideella hjälporganisationer. De unga engagerar sig mer i frågor som till exempel ekologi och mänskliga rättigheter (ibid.). Där Putnam till exempel ser på konsumtion som fördärvet för en hälsosam medborgarkultur menar andra att många idag, inte minst ungdomar, sysslar med etisk konsumtion. De köper och tipsar varandra om fairtrade och/eller ekologiska varor över nätet (Banaji & Buckingham, 2009).

Frågan är om man kan se det som att ungdomar har en ökad demokratiskt delaktighet genom till exempel detta upplysta sätt att se på sin konsumtion. Giddens menar att de blir personligt engagerade i frågor på en "transnationell nivå" i och med att deras kontaktnät är globalt och att "En globaliserad era kräver globaliserade åtgärder, och detta gäller lika mycket politiken som något annat område" (Giddens, 2010, s. 79).

3.4 Sammanfattning

Bourdieu's tankar om det svåra i att förändra en människas habitus, Putnams diskussion om återskapandet av samhällets organisering för att ta tillbaka det förlorade sociala kapitalet samt Giddens syn på det moderna, individuella samhällets möjligheter skapar ett ramverk som vid en första anblick kan synas lite spretigt och kräver därför en reflektion.

Utgångspunkten är att en människas livshållning är svår att förändra precis som Bourdieu diskuterar i sina kultursociologiska studier. Det finns olika sorters kapital som alla spelar in för en människas möjligheter att hävda sig i samhället. Bourdieu gör en distinktion mellan det materiella och det kulturella. Summan av dessa kapital utgör en människas totala kapital vilkens mängd bestämmer dennes plats i samhällets hierarki.

Vilket kapital som anses viktigt är olika i olika kulturer och i olika samhällsklasser. Vilken miljö en människa är uppväxt i bestämmer dennes livshållning, hos Bourdieu kallad habitus. Det som vi anser vara viktigt, vad vi tycker om och vilka val vi gör, är bestämt av vår habitus. Denna livshållning, i sin tur, återskapar vår sociala miljö.

Det flera tusen år gamla citatet av Plinius den äldre i inledningen av stycket om Bourdieu kan således betraktas som inte hämtat ur luften och synnerligen aktuellt även idag. I ett demokratiskt samhälle är tanken att alla ska få lika tillgång till samhällets tjänster såsom utbildning, sjukvård, omsorg m.m. Idag räknar vi också in de digitala samhällstjänsterna. Det är viktigt att människor är och upplever sig delaktiga även i det digitala samhället.

Uppsatsens andra teoretiker, Robert D. Putnam menar att det inte bara är viktigt för individerna själva att de är delaktiga i ett samhälle utan också för samhällets sociala kapital. Han menar att det finns stora vinster med organiserade verksamheter för att inte samhällets och individens sociala kapital ska erodera. De organiserande verksamheterna kan många gånger överbrygga ras-, klass- och könstillhörighet. Ett exempel är idrotts- och kulturföreningar, som även de kan lida av ojämlikhet men, där många umgås som kanske aldrig skulle ha gjort det annars.

I och med internets intåg är dock en människas villkor förändrade. Rum och tid har förskjutits och det högmoderna samhället är klivet till sin karaktär. Anthony Giddens, som är det tredje benet i uppsatsens ramverk, skriver: "... självet och samhället är ömsesidigt förbundna på en global nivå – för första gången i mänsklighetens historia (Giddens, 1991, s. 44). Vi styrs inte längre av det lilla kollektivet såsom familjen, klanen eller socknen utan hämtar intryck från hela världen. Delaktighet är således något helt annat idag än för femtio år sedan och idag måste vi sätta vår tillit till abstrakta system såsom digitala kommunikationsredskap för att vara en del av samhället.

Giddens menar att utvecklingen i det högmoderna samhället sker i en rasande takt och därför blir det alltmer viktigt att vi ständigt reflekterar över vår egen kunskap, att vi kontinuerligt uppdaterar och utbildar oss för att på ett bra sätt kunna samverka i det nya nätverksamhället. Dessa utgångspunkter kring symboliskt och socialt kapital i ett högmodernt samhälle ger uppsatsen ett ramverk utifrån vilket en tolkning om hur ungdomarna uppfattar sig själva kan göras.

4 Metod

"Att intervjua är en aktiv process där intervjuare och intervju personer producerar kunskap genom sin relation" (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 34)

Ovan har jag diskuterat kring det problematiska med hur vissa forskare gör antaganden om ungdomars digitala förmågor. Jag insåg därför att vid en kvantitativ undersökning skulle det vara svårt att formulera frågor som inte korrelerade med min egen hållning. För att få en djupare och mer adekvat bild av hur ungdomar ser på sina digitala kompetenser har jag istället valt att göra en kvalitativ undersökning i form av forskningsintervjuer.

De fyra intervjupersonerna är födda i länder utanför västvärlden och nyligen komna till Sverige. Med ett sådant begränsat empiriskt material kan studien naturligtvis inte ta sig rätten att göra några generaliserande tolkningar eller dra stora slutsatser om ungdomars kompetenser i allmänhet. Det intressanta med studien är istället att få en inblick i hur ungdomar med en annan kulturell uppväxt ser på sin medverkan till att få fler äldre medborgare med i den digitala delaktigheten. Resultatet och analysen kan förhoppningsvis fungera som vägledande för vidare forskning inom ämnet.

Ungdomarna är alltså uppväxta i en helt annan kontext än jag själv. Jag ansåg därför att det var viktigt att ungdomarna med egna ord redovisade hur de ser på begrepp som informationskompetens och digital delaktighet. För att så långt som möjligt undvika att påverka mina intervjupersoner med invanda föreställningar kring medie- och informationskunnighet använde jag mig i inledningen av en narrativ intervjumetod. I denna metod ligger tonvikten på att ta reda på vilka sociala och symboliska strukturer som kan avslöjas i intervjupersonernas berättelser (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 167). Frågorna var öppna men för att inte hamna för långt ifrån ämnet koncentrerade jag dem till att till stor del handla om ungdomarnas förhållande till, och åsikter om, det digitala samhället.

För att få en bättre bild av hur de intervjuade uppfattade sina kompetenser vad gäller informationshantering, övergick jag mot slutet till att mer använda begreppsintervjun som redskap. I denna metod ligger fokus på intervjupersonernas föreställning (eller i det här fallet till viss del icke-föreställning) av ett visst begrepp (ibid.). Detta för att jag ville klargöra ungdomarnas förhållande till, och syn på, begreppen informationskompetens och digital delaktighet. En intervjuguide skapades som var indelad i formaliafrågor, inledande frågor (med eventuella följdfrågor), frågor om medie- och informationskunnighet (med eventuella följdfrågor) och avslutande fråga. De inledande och den avslutande var öppna frågor (se bilaga 1).

4.1 Urval

Intervjupersonerna valdes ut från ett projekt som var nominerat i digidelkampanjens tävling *Utmaningen* vilken redan har beskrivits ovan. Kort handlar tävlingen om att uppmärksamma projekt som ansågs speciellt lyckade vad gäller kampanjens kriterier för digital delaktighet. Dessa kriterier var bland annat hög samverkansnivå, måluppfyllelse, deltagarnas delaktighet och att projektet är hållbart långsiktigt sett (Zetterlund, 2013b).

Projektet handlade om att nyinflyttade ungdomar andra länder arbetar som IT-guider för äldre. De har alla bott en relativt kort tid i Sverige när de började arbeta som utbildare av dator- och internetkunskap på äldreboenden. De som intervjuades är födda och uppväxta i konfliktdrabbade länder utanför västvärlden. Det är speciellt intressant eftersom det är dessa två grupper, de äldre och nyanlända, som anses vara de som är mest utanför det digitala samhället (Findahl, 2010).

För att så långt som möjligt få en täckande bild av hur ungdomarna uppfattade projektet i olika stadier efterfrågades en spridning på hur länge de arbetat i projektet. Ett annat önskemål var att det skulle vara både tjejer och killar. Via e-mail skickades en förfrågan till projektledaren Gunilla Lundberg som tillfrågade ungdomar som passade in i de önskade premisserna. Den som hade arbetat kortast hade bara arbetat ett halvår i

projektet och den som varit med längst av de intervjuade hade varit med i över tre år. Tyvärr fanns det bara en tjej tillgänglig för intervjuer under den önskade perioden.

Ungdomarna som intervjuades var fyra till antalet och mellan 19 och 22 år gamla. Flera av de intervjuade hade tidigare ingått i projektet *Världens mentor*, där de hade fått en mentor tilldelad som kunde hjälpa till med deras integrering i skolan och samhället (till exempel genom hjälp med läxläsning). Alla har genomgått SPRI-programmet, ett språkintruktionsprogram för att bestämma vilken skolnivå som passar den nykomna eleven, innan de började i grundskolan eller gymnasiet i Sverige. De har alla gått någon form av grundskola i sitt hemland, de flesta sedan de var sex-sju år. En av deltagarna hade bara gått ett år i grundskola i sitt hemland. Han hade också gått några kurser för att lära sig skriva och läsa. Han har dock gått i gymnasiet i ett annat europeiskt land innan han kom till Sverige.

Ingen av de intervjuade hade någon pedagogisk utbildning innan de började på projektet. De fick gå en introduktionsutbildning i början av projektet. Där fick de bland annat lära sig om ett antal viktiga hemsidor som seniorerna är i behov av att besöka såsom Skatteverket, Försäkringskassan och banker. De får också kontinuerligt ledarskapsutbildningar på projektet. Arbetet bygger, enligt ungdomarna, mycket på att man utbildas av de som ingått i projektet tidigare. Endast en av deltagarna, Zemar, hade tidigare arbetat som handledare (för personalen på en tidigare anställning på en flygplats i sitt hemland). Han var också den enda som hade en lite mer avancerad datorutbildning. Alla de intervjuade hade dock haft tillgång till datorer under sin uppväxt och de ansågs sig vara datorvana.

Detta ger således en möjlighet att studera hur ungdomar som är uppväxta med datorer men i en annan kultur, med ett annat habitus, ser på internets möjligheter och svårigheter samt vad de anser att de kan bidra till vad gäller att öka den digitala delaktigheten i samhället.

4.2 Analysmetod och bearbetning av det insamlade materialet

Idag handlar mycket forskning, när det kommer till barn och ungdomar och paraplybegreppet MIK, om deras kredibilitet och reflexiva förmåga (Francke, Sundin & Limberg, 2011). Med detta i åtanke lades stor vikt, både i intervjuerna och i analysen, vid ungdomarnas självbild och begreppsförståelse.

I uppsatsens teoretiska ramverk beskrivs svårigheten att förändra sin livshållning, sitt habitus. Med det i åtanke är det intressant hur ungdomarna, som alla är relativt nykomna till Sverige, upplever det att verka i ett samhälle som på många sätt skiljer sig från det som de är uppväxta i. I det teoretiska ramverket tas också upp risker med att det sociala kapitalet håller på att försvinna på grund av det förändrade civilsamhället. Putnam menar att skolan är en plats där gott socialt kapital skapas (Putnam, 2006) medan Bourdieu anser att den i många fall är ett hinder för en god demokratiutveckling (Lundberg, 1976, s. 149). Giddens menar att i det högmoderna samhället har ungdomar andra drivkrafter för att engagera och organisera sig. De har mindre tilltro till partipolitik men engagerar sig politiskt i sakfrågor utifrån en självförverkligande agenda (Giddens, 1999).

Utifrån dessa teoretiska utgångspunkter skapade jag, efter ett antal genomläsningar av materialet, fyra kategorier med avsikt att spåra vilka kapital ungdomarna har tillskansat sig som hjälpte dem i deras arbete som IT-guider för äldre.

1. Ungdomarnas uppfattning om sig själva och sina digitala kompetenser.
2. Uppfattningar om seniorerna.
3. Ungdomarnas syn på och kunskap om begreppen digital delaktighet och informationskompetens.
4. Uppfattningar om projektets betydelse som socialt kapital.

Jag använde sedan en meningstolkande analysform, så kallad innehållsanalys (Kvale & Brinkmann, 2010, s. 219) och placerade in ungdomarnas centrala uttalanden i de olika kategorierna. Det stod ganska tidigt klart för mig när jag började analysera resultatet att ungdomarna som intervjuades är en ganska homogen grupp. I *Metodpraktikan* kan man läsa att det är viktigt att undvika generaliseringar vid analysen. Till exempel bör ord som ”de flesta” och ”många” undvikas (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud, 2012). I min analys kan det verka som om jag gör just sådana generaliseringar. Detta kan helt enkelt förklaras med att ungdomarnas åsikter ofta korrelerar, något som kommer visa sig vara användbart för studiens analys.

4.3 Etiska överväganden

En aspekt att ta hänsyn till vid en kvalitativ forskningsintervju är kravet på samtycke och konfidentialitet. De intervjuade har fått läsa igenom ett missivbrev där mål och syfte har redovisats. De samtyckte alla till att ha sina riktiga namn med i undersökningen men efter avvägning har dessa fingerats. Jag gör inte heller någon utförlig beskrivning av projektet vilket intervjupersonerna är hämtade ifrån eller vilken stad de medverkande bor i. Samtliga intervjuer är tillfrågade utifrån en frivillighetsprincip. Jag kommer att bevara och hantera uppgifter på deltagarna på ett sätt så att de inte kan identifieras av utomstående.

5 Resultat

I resultatkapitlet presenteras kortfattat intervjupersonerna och deras bakgrund. Efter det redogörs för det resultat som kunnat utläsas från det empiriska materialet. Resultatet har bearbetats och ordnats efter de fyra kategorier som redogjordes för i metodkapitlet. I intervjuцитaten förekommer ibland tecknet (---). I dessa fall var inspelningen för otydlig för att kunna uppfattas. I citaten förekommer också tre punkter ... Detta betyder inte utesluten text utan markerar en tvekan hos de intervjuade. Intervjupersonerna har tilldelats fiktiva namn

5.1 Intervjupersonerna

Massoud är 19 år gammal. Han är född i Mellanöstern och har bott i flera länder innan han kom till Sverige. Han går i gymnasiet och hade bara varit i Sverige i cirka ett år när han började arbeta som IT-guide.

Samuel är också han 19 år gammal. Han är född i Sydamerika och kom till Sverige för cirka tre år sedan. Han kom i kontakt med projektet när han gick ett språkutbildningsprogram. Han gick i halva nian på en grundskola i en mellanstor svensk stad och går numera på ett privatägt affärgymnasium. Han håller på att arbeta med ett webbungsomsföretag vid sidan av studierna.

Hadya är 22 år. Hon är född i Mellanöstern. Sedan hon kom till Sverige har hon gått ett språkintruktionsprogram och efter det började hon gymnasiet. Hon tog studenten förra året efter fyra istället för tre år eftersom hon var tvungen att läsa om ettan. Hon jobbar nu både på en resebyrå och som IT-guide.

Zemar är 20 år gammal. Han kommer ursprungligen från Mellanöstern och har bott i Sverige i cirka två år. Han läser andra året på gymnasiet. I somras arbetade han som IT-guide för första gången.

5.2 Ungdomarnas uppfattning om sig själva och sina digitala kompetenser

De intervjuade ungdomarna hade alla relativt lite formell utbildning vad gäller datorer när de började sitt arbete som IT-guider. En av ungdomarna, Zemar, hade gått en utbildning i sitt hemland där han bland annat fått lära sig att bygga ihop en dator samt lära sig om olika dataprogram. Alla blivande IT-guider fick också en kortare utbildning i olika hemsidor och program för att rusta sig för mötena med seniorerna. De upplever sig ha stor datorvana och ingen av dem tycktes ha stött på problem där deras kunskaper var så pass bristfälliga att de känt sig otillräckliga.

I skolan har de lärt sig vikten av att vara källkritiska, jämföra olika källor och värdera informationen efter ändamål. Det verkar dock inte som om det är dessa kunskaper som ha varit de viktigaste för att kunna fungera som handledare för de äldre. Ingen av ungdomarna verkade dock bekymrad över att deras kunskaper inte skulle räcka till för arbetat som IT-guide. Då och då har de behövt ta hjälp av mer rutinerade IT-guider för att kunna tillgodose seniorernas frågor och behov. Massoud säger:

Och sen med IT-guider har jag lärt mig jättemycket om dator. Jag kunde lite grann innan också men ... eeh ... genom att jag jobbade med IT-guide så lärde jag mig jättemycket också. Mm. Varje dag lär jag mig nåt nytt och om jag inte förstår något så frågar jag mina kolle ... (---) ... ändrar hela tiden. Mm. (intervju, Massoud, 2014)

Flera av ungdomarna berättar att deras ledaregenskaper förbättrades märkbart under projektet. Vissa kopplar sin egen utveckling som en direkt följd av arbetet som IT-guide. Hadya, som tog studenten förra året, pratar mycket om hur arbetet som IT-guide har haft stor inverkan på henne som person och att det har stor betydelse för hennes självförtroende i yrkeslivet. Hon säger:

Både i internetcafé första året var jag inte så ... eeh ... så bra som nu för nu kan jag hantera olika situationer. Nu kan jag lösa olika problem. Först, jag kunde informationen men jag kunde inte ledar ... liksom ... rollen. Eeh ... jag blev bra på många saker efter att jag har jobbat som IT-guide.

Eeh ... jag har utvecklat mig både som person och språket och den där ledarrollen som jag inte var riktigt inne i. (intervju, Hadya, 2014)

Och Massoud återkommer flera gånger till hur hans självförtroende har ökat i och med arbetet som IT-guide.

Du är fantastisk om du kommer från ett nytt land och har inte bott så länge i Sverige och vill gärna hjälpa oss ... och ... och ja ... att visa oss hur den fungerar en dator eller teknik eller mer om olika frågor som vi frågade ... mm ... och då kände jag jätte ... det känns jättebra för mig.
(intervju, Massoud, 2014)

Hos Samuel är det svårare att veta om driftigheten kan kopplas till IT-guideprojektet. Han berättar att går på ett frigymnasium och pluggar mycket samtidigt som han arbetar extra i en bar och driver ett webbföretag vid sidan om. Det är självklart mycket möjligt att Samuel hade varit lika ambitiös och driftig även utan arbetet som IT-guide men han menar att det var viktigt att komma ut i ”... den riktiga världen ...”. Han menar att detta har varit till stor hjälp för hans skolarbete. Zemar reflekterar över att projektet fick honom att inse att det finns stora skillnader mellan hur man ser på arbetslivet i Sverige kontra hans hemland. Han menar att i Sverige räcker det inte att bara göra sina arbetsuppgifter. Han säger:

Eeh ... av det här projektet jag har lärt mig ... eeh ... att bli engagerad. Bli positiv. Mer om arbetsliv här ... hur man jobbar i den svenska samhället. Hur ska man komma in i samhället och det går inte bara säga: Ja, om jag sitter här bara ... även om jag jobbar ... och jag gör ingenting mer. Man måste komma på tankar i ... man måste vara kreativ här och liksom ... eeh ... försöka komma på nya saker. (intervju, Zemar, 2014)

Alla beskriver det som att arbetet som IT-guider har haft stor betydelse för deras svenskakunskaper. Deras uppfattningar angående sina förkunskaper och förutsättningar skiljer sig relativt mycket. En av de intervjuade fick gå om första året på gymnasiet (på grund av bristande språkkunskaper) för att klara studenten medan en annan säger sig alltid ha haft mycket lätt för att ta till sig ett nytt språk. Jag tolkar det som att deras svenskakunskaper var ett avgörande kriterium till att få börja som IT-guide.

5.3 Uppfattningar om seniorerna

Ungdomarna menar att de seniorer som sökt sig till IT-guidernas café har mestadels haft relativt basala problem. Det verkar som att ungdomarna instruerar och styr de äldre att lära sig som om de vore förskolebarn. De anser att det är viktigt i det initiala skedet för seniorerna att de i lugn och ro får prova på att söka information utan att prata om riskerna. Google anses vara ett bra instrument vad gäller det basala sökbehovet som de äldre har. Hadya berättar:

Dom [seniorerna, förf. anmärkning] frågar ofta: Nej, men hur ska jag veta att det här inte är virus. Hur ska jag veta att dom inte hatar mig. Liksom, dom använder dom där små barnorden. (---) Så ... eeh ... dom frågar om ... eeh ... vart man kan söka och då ... alltså det enklaste är Google. Så det är ju ... det är ju den vi börjar med.
(intervju, Hadya, 2014)

Ungdomarna upplevde att de fanns en stor ängslan och otålighet bland de äldre vad gäller datorer och internet. Zemar berättade att flera av de äldre upplevde att det var för sent för dem att lära sig internet. Samtidigt var de nyfikna på IT-caféerna och ungdomarna. Det verkade som att det sociala behovet att få prata med ungdomarna ibland var större än att lära sig internet. Flera av de äldre verkade inte helt nöjda med sin nuvarande situation. De saknade att ha kontakt med yngre människor. Zemar berättar:

... hon var lite missnöjd med Sverige just nu för att hon berättade att ungdomar. Svensk ungdomar. Dom bryr sig inte om sina äldre och om sina föräldrar när dom blir äldre. Och dom lät dom bo på äldreboende och det var ... hon var ... inte nöjd med det här för att ... och jag när jag berättade ... för att i vårt land ... det är helt annorlunda. Vi låter inte våra äldre att bo på äldreboende eller det finns inte äldreboende där så hon var ... hon var chockad. Jaha, det är så. Det är jättepositivt. Och hon sa att i gamla tider det var inte så. Det blir så nu ... i nutider. Och att det var inte bra, hon ville ändra på det här ... men ... det är så som det är just nu. (intervju, Zemar, 2014)

Här tycks det alltså finnas beröringspunkter mellan de nyanlända ungdomarna och de äldre. I ett Sverige där dagens pensionärer växte upp var det vanligare att man tog hand om sina äldre i hemmen vilket också var det normala för Zemar i hans hemland. Massoud berättar om att vissa äldre var förvånade över av att ungdomarna ville hjälpa dem. Han säger:

Du är fantastisk, du är alltså en sådan person som kommer från ett annat land som är ny i Sverige och vill hjälpa ... hjälpa oss med dator och sen för att ... eeh ... han blev ... hon ... alltså han eller hon ... det var många som berättade till mig att det finns också andra som har bott länge i Sverige som är från Sverige och inte vill hjälpa oss ... (intervju, Massoud, 2014)

Att det sociala behovet hos seniorerna är stort är något som ungdomarna är mycket medvetna om. Att dela erfarenheter med de äldre anses i projektet i stort sett lika viktigt som att lära dem datorer och internet. Zemar säger: "... seniorer behöver inte ... internet, dom behöver nån att prata med." Massoud menar att socialiserandet var viktigt både för att främja de äldre till att börja använda internet men också för att projektet var ett tvåvägslärande. Han säger:

Det var inte att dom ... (---) ... när dom frågade hur det fungerar vi ska visa hur den fungerar och sen säger vi hej då. Vi försökte fånga dom och prata med dom. Vad har dom gjort? Vad gör dom...alltså dagligen. Och ja, få dom att prata med oss och ... ja ... att berätta för oss mer och deras erfarenheter. Så att vi lär oss nånting från dom. Mm. (intervju, Massoud, 2014)

Jag gör tolkningen att ungdomarna menar att de äldre som många gånger står utanför det digitala samhället känner ett utanförskap. Men det är inte alltid en längtan att vara delaktig på nätet som gav den känslan utan att de har tappat kontakten med den yngre generationen. När de lyckades etablera en kontakt med de äldre så lyckades de i många fall också skapa ett intresse för internets möjligheter. Massoud berättar såhär:

Mm, ja det var en senior som ... som inte ville bara sitta vid datorn ... (---) ...hon hatade ... alltså hatade att ... hon bara vågade inte och att sätta sig vid dator ... och då försökte vi fånga henne ... (---) ... och sen hon kom alltså varje dag och sen en dag började vi prata med henne och vilken låt hon tycker mest om och vilken ... (---) ... låtar och då försökte

vi på Spotify och Youtube och visade henne: Jaha, här kan du skriva och sen ... och hon sa: Du får skriva. Och nästa dag skrev hon själv...
(---) ...och sen kom hon och sa: Hej, ser ni? Jag har köpt en ny dator och vi sa: Jaha, jättebra. Och då kom hon varje dag och ville lära sig mer och mer ... (---) ... hon var jättenöjd. Och vi var också jätteglada ...
(intervju, Massoud, 2014)

För andra seniorer var det tvärtom. De var där för att de ville lära sig om datorer och internet. De ville ha hjälp med bankärenden, e-post och sina telefoner. Det var ofta mycket basala internetbehov som de behövde få hjälp med. Många gånger ledde det dock till att de köpte en egen dator och/eller en smartphone.

5.4 Ungdomarnas syn på och kunskap om begreppen digital delaktighet och informationskompetens

De intervjuade ungdomarna påstår sig samtliga inneha goda kunskaper om datorer och internet. De är flitiga användare av sociala medier och säger sig använda internet till både nytta och nöje. I allmänhet tycks förtroendet för sociala medier vara högt. Zemar berättar:

... inte bara för att kolla bilder ... (skrattar) ... lägga upp bilder ... utan för att läsa information ... eeh ... just nu så jag kan ... jag läser inte så mycket tidningar för att jag vet om nånting händer det kommer det först på facebook just nu ... (skrattar) ... så jag kollar facebook. Ibland så ... eeh ... jag har gillat några sidor som gäller mitt land och jag kommer ... eeh ... jag vet jättesnabbt vad som händer till exempel med ... eeh ... mitt land. Om nånting till exempel händer i parlamentet eller nånting händer i regeringen så jag vet det jättesnabbt. Och då säger mina kompisar: Vad hände det då, hur var det ... och blivit jättechockad: Hur vet dom den här? För att dom är i själva landet men dom är i ... dom kollar inte utifrån ... (intervju, Zemar, 2014)

De har en mestadels en pragmatisk syn på internet och på de sociala medierna. De är visserligen medvetna om att dessa kan missbrukas genom att användas i manipulativa syften för att sprida terrorbudskap och för att oroa människor. Zemar är till exempel kluven till hur fri information på de sociala medierna ska vara men samtidigt som han tycker att det borde ligga företagens (de som driver de sociala medierna) intresse att bekämpa skrämselfpropaganda och terror menar han att det är viktigt att informationen är fri och att nyheter och rapporter från olika människor och länder kommer fram. Han resonerar:

Zemar: För att det ... på sociala medier så måste man ha informativ sida ... information från olika ... från olika länder ... man kan säga från olika folk inte bara för att ... alltså ... dela terror eller skräck åt andra folk ... andra länder. Och just nu som jag tycker ... alltså varje ... eeh ... varje person, varje land eller ... uhm ... eeh ... affärsmän ... alla använder facebook.

Intervjuaren: Just det, det är ... det är en del av samhället?

Zemar: Precis.

(intervju, Zemar, 2014)

Alla de intervjuade ungdomarna är positiva till internet och sociala medier. De flesta funderade inte över eventuella nackdelar överhuvudtaget. Det var inte förrän de ombads

att verkligen reflektera över eventuella negativa aspekter på internet som det kom fram några saker. Samuel säger:

Just när det gäller studier och sånt så tycker jag att internet är bästa som finns. Men däremot så finns också, liksom ... eeh ... det f ... det kan finnas liksom på dom hemsidorna typ match.com och såhär där man träffar typ partner och sådär. Där ... där kan det finnas typ pedofiler och såna saker. Så på det ... på det sättet är det internet jävligt dåligt att man, vet inte lik-som vem är personen som är ... på andra sidan ...
(intervju, Samuel, 2014)

Det verkar som att det inte är vanligt att diskutera vilka eventuella risker som finns och vilka ställningstaganden man gör (eller "bör" göra) då man ansluter sig till sociala medier. Hadya menar att anledningen till det är de inte vill skrämma deltagarna från att använda datorn och internet. Hon säger:

Nej, inte riktigt för att ... alltså självklart gör vi det vissa gånger men inte med alla. För att när man kommer och inte vet nånting om datorn är ganska rädd. Dom vill inte röra den för att det inte ... (---) ... eller så. Då är det inte klokt att börja med problem. (intervju, Hadya, 2014)

Massoud var den enda som verkade tycka det var viktigt att diskutera internets baksidor med de äldre. Han berättade:

Ja, vi har också diskuterat med seniorer om Facebook att ... (---) ... alltså olika, inte bara Facebook, olika websidan och ... (---) ... ja ... den här sidan och sen på Facebook kan man ... kan dom som addar dig kan se allt som du har på Facebook då kanske ja ... alltså inte vet att den alla ser den här som du ska lägga upp men det är inte så. När du lägger en bild eller en text eller nånting du lägger upp då kommer dom som är vän med dig ... kan se den här som du har lagt upp. Mm. Berättar vi att dom fördelar och nackdelar för dom. (intervju, Massoud, 2014)

De intervjuade ungdomarna verkar vara vana vid att reflektera över sina egna informationssökningsvanor. På frågan hur de själva hittar och värderar information för skolarbeten kom svaren snabbt och de verkade övertänkta. För Hadya är det viktigt att läsa på många webbsidor för att kunna bedöma informationen som trovärdig. Hon säger:

Leta och leta och leta. Läsa överallt liksom läsa ... jag läser inte bara på en websida utan jag läser om samma ämne på olika och försöker se skillnaden som ... (---) ... mellan dom olika websidor. Så ... till exempel årtal ... varje websida skriver nånting ... det litar man inte på men ... eeh ... fakta kan man liksom ... se för att ... faktan brukar ju spridas, säger vi...så om olika websidor skriver samma sak så kan man ... lita på ... tror jag. (intervju, Hadya, 2014)

Det överlägset mest använda sökredskapet är Google. Ungdomarna jämför sökträffarna för att få en trovärdig bild av informationen. De tycks dock ha en hög tilltro att genom att jämföra de högst rankade sökresultaten får de en tillräcklig bild vilken de kan bygga sina slutsatser på. De ställer också hög tilltro till myndigheters och stora företags hemsidor. I dialogen med Samuel får vi en bild av hur han värderar information:

Samuel: För att, nuförtiden det är hur lätt som helst att bara ... ge felaktig information eller skriva liksom på ... så det är alltid bra och kolla på flera ... så googlar man och sen kollar på flera ... jag brukar göra det.

Intervjuaren: - Just det. Om vi säger att du skulle söka på en sida eller om du ska söka på ett ämne som du vill veta nånting om. Och så får du, liksom, en miljon träffar.

S: Ok, ok.

I: ... du ska söka på till exempel Italien ...

S: Mm.

I: ... säger vi. Och så får du en miljon träffar. Hur väljer du ut, liksom, vilken ...

S: Alltså ... ja, det är en bra fråga. Ja, alltså det är inte direkt så att man väljer ut nån utan man, som sagt, man brukar kolla bara ett, två, tre olika hemsidor dom första ... dom första som kommer fram liksom. För att då ... eeh ... det är dom som är mest ... eeh ... som dom flesta brukar kolla liksom som det är ... så då det är dom jag kollar på. Dom tre, f ... tre, fyra första. Och sen läser man lite och ser att, det stämmer om man ska ha information om just Italien eller vad.

I: Men om du vill ha en djupare bild av nånting då liksom som ... om ett ämne. Hur skulle göra då, tänker du?

S: Ja, oftast skulle det vara på Wikipedia men det är inte så trovärdigt nuförtiden. Så antingen går man till ... Italiens hemsida vilket dom borde ha eller så ... ja, eller så let ... eller så kollar man bara fler hemsidor liksom.

I: Just det.

S: För att just dom där stora, till exempel, länder brukar ha deras hemsidor eller stora företag har också deras egna hemsidor och så ... dom har information om det.

(intervju, Samuel, 2014)

Skolan tycks ha haft en stor betydelse för ungdomarna när det gäller hur de söker och värderar information. De har alla anammat värdet av att vara källkritisk och jämföra information från flera källor. De är på många sätt kritiska till information som kommer från källor som inte är validerade av flera källor (de är dock mer positiva till information som stämmer överens med deras tidigare erfarenheter eller när den kommer från myndigheters eller stora företags hemsidor).

Det är dock slående hur samtliga ungdomar skiljer på information som de använder för skolarbeten och de som används i det dagliga livet. Dialogen ovan rörde sig om hur man värderar information för att klara sig i vardagen. För att lösa skoluppgifter tycks ungdomarna vara mer källkritiska. Hadya visar på vikten av att kunna validera sina texter. Hon säger:

... om källan står ... om man är säker på det man skriver då brukar man skriva att: Jag har tagit det från den här boken och den här käll ... källan, det här citatet, det litar man på. Man måste ju ... se beviset för att kunna lita på det som står. (intervju, Hadya, 2014)

Och Zemar beskriver vikten av att förstå och kunna sammanfatta det han läser:

Vi ... om man säger ... dom flesta skoluppgifter är typ man måste söka och hitta information men till exempel om jag hittar information om ...

eeh ... Italien och jag ska skriva en uppsats om Italien ... jag kan inte bara kopiera och lägg ... och klistra det här ... jag måste läsa texten och ... skriva min egen sammanfattning om den där texten. På det här sättet så måste vi jobba. (intervju, Zemar, 2014)

Ungdomarna värderar snabbt och till synes relativt obekymrat olika källor. De ser inte några problem med den stora mängden av information på nätet. Samuel säger:

... ja, alltså jag tycker inte att det är så svårt, gör jag inte. Det är bara att kolla på flera ... flera olika sidor så att man vet att det stämmer och att ... som sagt vid varje sida finns kanske en liten del som finns inte i den andra. Så till slut kan man, liksom, bygga ... eller kan man hitta på myck ... hitta mycket information. (intervju, Samuel, 2014)

Även i skolarbetet är det dock Google som är det sökredskap som används absolut flitigast. Det är sällan som ungdomarna letar i andra databaser för att få ett mer koncentrerat urval till deras sökningar. Samuel nämner att de visserligen att de blev introducerade till vissa andra databaser i skolan men han kommer inte ihåg så många av dem.

Samuel: ... till exempel när vi pluggade juridik så fick vi lagen.nu ... (---) ... sen när det gäller ... eeh ... till exempel företagsekonomi så finns det en hemsida som heter ... expo ... nåt sånt ... (---) ... Ja, men det är typ såna hemsidor som... som lärarna ger oss, liksom. Eeh ... vad fasen heter den där hemsidan. Det finns en hemsida som ... ja, jag kommer inte ihåg det just nu ...

I: Nej.

S: ... men det är typ det.

I: Ja, men om du själv söker information som inte lärarna visar vart du ska söka ... hur gör du då?

S: Ja, då ... googlar liksom.

(intervju, Samuel, 2014)

Trots att ungdomarna var vana att reflektera över sina informationsvanor och att de tryckte på vikten av att vara källkritisk så gick det att spåra vissa tendenser till godtycklighet. Om till exempel källan ser trovärdig ut förlitar de sig mer på den. Hadya beskriver det såhär:

Ibland gör jag ... jag går in och läser fast det är inget jag let ... jag litar på ... eeh ... så jag tar bort ... inte tar bort utan blundar ... (skrattar) ... när jag ser vissa websidor som jag inte litar på och jag använder mig av dom sidor som kan vara pålitliga. Alltså själva websidan ser ut, liksom, man kan se om den är pålitlig eller inte. (intervju, Hadya, 2014)

Massoud berättar att han bedömer trovärdigheten högre om informationen stämmer in med att hans tidigare erfarenheter.

Begreppet digital delaktighet tycks hos alla de intervjuade ungdomarna vara starkt förknippade med begrepp som mänskliga rättigheter och demokrati.

Att använda datorn med internet är ju demokrati och att man ska känna sig lika oavsett om man är ung eller gammal och oavsett om man är ... svensk eller kan svenska eller inte. Så det är demokrati för mig.

(intervju, Hadya, 2014)

Ja, det ... ja, den att alla världen ska ... (---) ... ja, ha kontakt med varandra. Att alla ska vara med på internet. Om man inte ... att om man är utanför internet då är man ... där är man utanför alltså allt kan man säga.

(intervju, Massoud, 2014)

Då är man aktiv genom att använda internet och ... eeh ... eeh ... eeh ... man gör sina saker eller man gör dom flesta saker genom digitalt genom internet. Till exempel jag behöver inte ... till exempel om jag ska ansöka om nånting på Skatteverket ... vi tar det som exempe l... då jag behöver inte gå till Skatteverket, jag kan göra det genom dator.

(intervju, Zemar, 2014)

Allt funkar genom med internet nuförtiden. Ska man gå på bio, då kan du boka på internet. Ska du åka till Stockholm, ja, då kan du boka på internet. Ska du gå till nån affär så kan du kolla öppettider liksom. Ska du betala räkningar så gör du det på internet. Ska du överföra pengar så ... internet. Allt går genom internet nu ...

(intervju, Samuel, 2014)

Alla de intervjuade ungdomarna tycker också att det mesta med internet är positivt och reflekterar inte märkbart över det som kan vara problematiskt. På en allmän fråga om internets baksidor har de först svårt att hitta något negativt överhuvudtaget. Massoud säger:

Nackdel? Nej, jag har inte riktigt tänkt på det om det finns någon nackdel med internet. Men ... eeh ... så lång ... nej, så lång har jag bara tänkt på dom fördelar ... (intervju, Massoud, 2014)

5.5 Uppfattningar om projektets betydelse som socialt kapital

”... jag kan säga att det är bara IT-guide som jag är en ... en ... den här person som jag är idag ... det var bara IT-guide som gjorde det för mig.” (intervju, Zemar, 2014)

Något som var slående vid mötet med ungdomarna var deras driftighet och framåtanda. De tycks ha en stor tro på sina egna förmågor. De har själva kommit på och implementerat nya projekt på egen hand. Det är svårt att veta om detta skulle kunna vara en direkt utkomst av deras arbete som IT-guider men en sak står klart; ungdomarna själva anser att projektet har haft stor inverkan på deras liv. Samtliga lyfter exempel som bevis för hur otroligt viktigt projektet har varit för deras svenskakunskaper, aklimatisering och självförtroende. Massoud säger till exempel:

Ja, jag är jätte ... jag är jättenöjd att fick jobba med IT-guide ... jag har lärt mig jättemycket. Eeh ... det är ... först ... (---) ... är det språket. Ingen tror på mig att jag har bott i Sverige i två år. Alltid när jag säger ... nån frågar mig hur länge jag har bott i Sverige ... då säger jag två år men då kommer dom inte tro på mig att jag har bott två år och pratar så bra svenska ... (intervju, Massoud, 2014)

En sak som flera av dem speciellt pekar på är det ömsesidiga kunskapsutbytet. De tyckte att de lärde sig mycket mer om Sverige i projektet än vad de gjorde i skolan. De

påstår sig har lärt sig prata svenska mycket fortare och bättre när de arbetat som IT-guider och de har också blivit mer intresserade av det svenska samhället. Samuel säger:

Alltså, IT-guide är faktiskt ett jättebra projekt för oss nya i Sverige. För att i skolan man lär sig, liksom ... alltså man lär sig böcker och sånt men det handlar inte om det utan det handlar om att gå ut och prata med människor. Och det är just det man gör när man är IT-guide. Att man går ut och pratar med människor så att man ... man lär sig liksom på riktigt.
(intervju, Samuel, 2014)

Zemar menar att projektet har haft en direkt betydelse för hans studier. Han säger:

Till exempel jag fick träna på att stå inför folk och prata. Jag märkte att IT-guide också hjälpte mig mina studier på skolan för att vi har jättemånga presentationer med skolan och när jag stod och pratar ... då ... det känns som vanligt men jag ser på dom andra skolkamrater när dom står på scenen och pratar dom blir ... jätte ... eeh ... stressade och nervös ... det blir inte jag, det är helt vanligt för mig och jag märkte att det påverkar, jobb påverkar skolan också till stor del med det så det är stora saker kan jag säga. (intervju, Zemar, 2014)

Och Massoud berättar länge om hur en äldre man lärde honom mycket om Sveriges och Europas historia på ett tydligt och förståeligt sätt. Han menar också att han i mötena med de äldre förstod själva skolsystemet på grund av att de gav honom en historisk inblick i dess uppbyggnad. Han säger:

... den här jobbet som vi jobbar med är jättebra för att utveckla språket och komma in i svenska samhället och lära sig mer ... (---) ... då visste jag men ... då visste jag alltså inte hur skolsystemet liksom är ... eeh ... även att lärarna förklarade till mig att: Det funkar så här. Men ändå, ja, det är lite svårt ... det var lite svårt för mig att förstå ...
(intervju, Massoud, 2014)

Zemar tar upp hur de äldre ibland hjälpte honom att knäcka vissa samhällskoder och att han i sin tur hjälpte dem att knäcka det digitala samhällets koder. Han säger:

Seniorer lär sig om internet och hur ska dom skicka sms, hur ska dom använda facebook, hur ska dom betala deras räkningar eller så vidare. Och vi samtidigt lär oss om svenska språket, svenska koder, svenska samhället och hur ska man bli. Oss det är bra att livserfarenhet att ens liv ... man ... man ... man förstår hur det är ens liv och arbetsmarknaden. Och ja, det är det. Erfarenhet. (intervju, Zemar, 2014)

Hadya lyfter integrationsmöjligheterna i projektet och att mötena med de äldre minskade fördomarna som de äldre hade om hennes hemland, religion och kultur. Att mötet förändrade de äldres bild av henne såg hon som den största vinsten med projektet. Hon märkte att på grund av att hon bar slöja hade de äldre en bild av att hon var förtryckt och att det var konstigt att hon kunde datorer. Hon återberättar ett möte hon minns med en dam i åttioårsåldern:

Hon bara: Nej, men hur lärde du dig allt det här, liksom. Jag bara: Jag lärde mig i skolan. Hon bara: Aha, vart i skolan? För jag hade inte varit här så länge. Jag bara: Jag har ju gått i Irak i skolan, jag ... (---) ... gymnasiet där till och med. Så hon blev liksom: Jaha! Surprise liksom. Vad är det här ... hur ... men får du av dina föräldrar ... vart ... vart brukar du använda datorn? Hon har den här idén att jag inte har hemma. Men jag har ju hemma, sa jag. Jag har ju ... Hon bara: Får du av dina föräldrar

sitta vid datorn? Dom har det här idén. Så det är jätteviktigt för mig att visa att det här stämmer inte.

Hadya reflekterar också om sina egna fördomar. Hon berättar:

Hadya: Och när seniorer, när dom kommer, dom pratar om: Hur dom var som barn. Var dom levde i. Skolan. Resorna. (---) Så dom bjuder på sig jättemycket och av deras erfarenheter så ser jag att det bilden jag hade om svenska kvinnan är inte alls lik det riktiga.

Intervjuaren: - Ja. Tycker du att du är mer lik en svensk kvinna än vad du trodde liksom?

H: - Mm. Det finns olikheter ...

I: - Ja.

H: - ... absolut me ... (---) ... dom är inte alltid glada. Dom är inte ... dom har ju visst problem som vi har och vissa problem ... kvinnoproblem är ju ... kärlek ... eeh ... alltså själva kvinnan har ju jämställdhet, olikhet och allt det där så vår problem ser ganska lika ut.
(intervju, Hadya, 2014)

Zemar, som är den som arbetat kortast i projektet, anser att det är viktigt för honom att få arbeta mer som IT-guide. Han säger:

Mitt arbete med IT-guide, jag vill ju vara här och vill fortsätta jobba med det här ... till jag kan eller till jag får ... (skrattar) ... för att jag tror det är den bästa möjlighet för mig att veta mer och mer varje dag och lära mig mer och mer varje dag om svenska samhället. För att det är mycket och lära sig, det går inte bara att under ett år att: Ja, jag har lärt mig allt. Det tar tid och jag tror det är bästa sätt att lära mig mer, mer, mer. (intervju, Zemar, 2014)

Massoud ser på sitt arbete med att göra människor mer digitalt delaktiga i ett globalt perspektiv. Han har stora förhoppningar på att internet kan förändra samhällen och ser det som en möjlighet för människor i hans hemland att förändra sina situationer genom att bli mer digitalt delaktiga

Massoud: Eeh ... ja, mitt arbete att alltså ... jag gör mitt bästa så att den ska sprida ut också att ... så att alla som ... som är utanför internet och få dom komma med i ... med och ... (---) ... internet och datorer och att vi finns på överallt och hjälpa att ... nån dag kommer vi finnas i hela Europa eller i ... så att vi hjälper dom att alla är med på internet. Det som jag önskar och gör mitt bästa och kämpar för att få jobba och ha dom folket som är utanför internet och ha med på internet. Ja, framför allt ...

Intervjuaren: Du tycker det är viktigt ...?

Massoud: I mitt hemland till exempel att ... eeh ... en dag kan om det blir bra där och trygghet så att jag kan också lära dom ... (---) ... så att vara med. Och använda internet. Vara med i omgivande världen. Mm.
(intervju, Massoud, 2014)

6 Analys

Med det resultat som hämtades från intervjuerna kommer en analys göras utifrån uppsatsens frågeställningar.

En av utgångspunkterna i uppsatsen har varit att en människa tillskansar sig olika kapital under livet. Det handlar om ekonomiska, kulturella, och sociala kapital som tillsammans utgör vårt totala kapital, så kallat symboliska kapital. I ett demokratiskt samhälle är det viktigt att alla invånare känner att de är delaktiga men det är frågan vilket kapital som är gångbart när det handlar om att främja digital delaktighet. Vissa hävdar att det är viktigt att främja sociala orättvisor för att det leder till att fler ska orka börja engagera sig i den digitala världen (Helsper, 2008) medan andra menar att det är viktigt att engagera människor i den digitala delaktigheten för att främja sociala orättvisor. De intervjuade ungdomarna kan sägas ingått i ett projekt som arbetar i båda dessa riktningar samtidigt. Enligt ungdomarna var projektet lyckat, det har ökat på både deras och de äldres sociala kapital. Här följer ett försök att, genom att svara på uppsatsens frågeställningar, reda ut vilka faktorer som ungdomarna tyckte var viktigast bidragande till det.

Vilka kompetenser och vilket kapital anser ungdomar vara viktiga i dagens digitala samhälle?

”Eeh ... jag är inte en sån som är som gillar mycket musik och så, så Spotify har ju varit ingenting för mig men ändå så har jag för att kunna lära dom andra också, även om jag inte tycker om det.”

(intervju, Hadya, 2014)

De intervjuade ungdomarna kommer alla från länder utanför Europa och har bott relativt kort tid i Sverige. De torde ha ett habitus som skiljer sig en hel del från det svenska. Vad har detta för betydelse när de gäller deras medie- och informationskunnighet?

De intervjuade ungdomarna är tydliga med att visa på hur viktigt det är att vara källkritisk och att skapa sig en egen uppfattning om fakta och fenomen genom att jämföra information från flera håll. De är också högst medvetna om att internet med sina sociala medier kan missbrukas i brottsliga och farliga syften. De reflekterar också över de integritetsproblem som finns på nätet. De gör ofta en distinktion mellan nöje och nytta när de talar om aktiviteter och informationssökning på internet. Å andra sidan verkar de inte använda dessa kunskaper när de lär ut om datorer och internet till de äldre.

Som redovisats finns många uppfattningar om vad unga kan. Putnam höjer ett varnande finger för att ungdomar engagerar sig i ”fel” saker vilket minskar deras sociala kapital. Han menar till exempel att tevetittande och numera internetanvändning dödar människors samhällsengagemang (Putnam, 2006, s. 298-299). Andra menar att de yngre har ett självklart försprång vad gäller nya medier och är uppdaterade med de nya digitala instrumenten och programmen. Det verkar vara vanligt att tro att bara för att man är ung är man intresserad av samma saker.

Ungdomarna verkar inte fundera så mycket på hurvida de är vana vid datorer eller inte. De tycks vara så vana vid att uppdatera sina kunskaper för det ändamål som de behöver.

Som vi ser i citatet ovan ger den intervjuade Hadya oss ett perspektiv att det inte är så självklart. Däremot tycks själva internet vara fullt integrerat i deras liv. Att fråga ungdomarna vad de tycker är negativt *med* internet är lika dumt som att fråga dem vad som är negativt med samhället istället för i samhället. När frågan blir mer nyanserad och jag bad ungdomarna att berätta om vad som är negativt *på* internet började de ett resonemang. För dem är den digitala världen är lika mycket verkligheten som den övriga världen. Lika otänkbart som att ifrågasätta själva samhällets existens är det för ungdomarna att ifrågasätta internet och för den delen också sociala medier. För dem är själva tanken på att internet och dess kommunikativa instrument inte skulle finnas på många sätt orimlig och omöjlig. Detta kan vara anledningen till att de intervjuade ungdomarnas åsikter ofta korrelerar. Deras gemensamma upplevelse av internet som en helhet verkar självklar. Det finns fördelar, nackdelar och tekniska svårigheter men att föreställa sig ett liv utan är inte bara dumt utan också omöjligt.

Vad betyder det för ungdomar att arbeta som handledare i projekt som har som syfte att öka den digitala delaktigheten i samhället ... och vad anser ungdomarna att de har betytt för de äldre?

”Hjälp de dina, vare sig de har rätt eller fel” (Bourdieu, 1993, s. 61).

Det märktes ganska tidigt under intervjuerna att ungdomarna var ivriga att förmedla vikten av digital delaktighet ur ett demokratiperspektiv. De kommer alla från länder där det finns stora samhällsskillnader och internet ses därför som ett viktigt instrument för att komma till tals, uppmärksamma orättvisor och för att minska samhällsklyftor.

Det är tydligt att ungdomarna själva i högsta grad anser sig vara delaktiga i samhället, både i det digitala och i det direkta. De ger indikationer om att arbetet som IT-guider har bidragit till denna integration. Som exempel pratar de mycket om att de genom projektet fått en ny bild av det svenska samhället och att de lärt sig språket extra snabbt genom att arbeta som IT-guide. Flera av dem upplever sig ha fått bättre självförtroende och att både de och de äldre har fått en bredare bild av varandras kulturer.

I det teoretiska ramverket lyftes Putnams tankar om hur viktigt det är att människan organiserar sig för att stärka det sociala kapitalet. Han skriver om att tidigare var det vanligt med träffpunkter där man träffades över generationsgränserna men att detta de senaste decennierna har minskat markant. Det verkar som om ungdomarna upplever att mötena med de äldre har stärkt deras sociala kapital genom att de har lärt sig mycket om samhället av de äldre, fördomar som de hade om varandra har minskat, inte minst för att de har hjälpt många äldre att komma med i den digitala delaktigheten. Av detta skulle man kunna dra slutsatsen att Putnams tankar om vikten av att träffas i det verkliga livet är gångbara utifrån hur ungdomarna upplevde projektet. Det är svårt att föreställa sig att en internetbaserad liknande verksamhet skulle öppna för samma diskussioner och möten som de mellan deltagarna på IT-caféerna.

Bourdieu menar att gemensamma sociala fält är betydelsefulla och vid en första anblick kanske man tänker att ungdomarna från länder utanför Europa och äldre ”ursvenskar” står långt ifrån varandra. I Bourdieus teorier om människans habitus har våra normer och värderingar formats utifrån den kultur vi är uppväxta vilket i sin tur har betydelse för hur vi agerar på olika sociala fält (Bourdieu, 1993). Enligt ungdomarna i studien har tvärtom kommunikationen mellan dem och seniorerna de lärt om datorer och internet på många sett varit elastisk. Det finns tecken på att en av anledningarna till det är att de

nyemigrerade IT-guiderna och pensionärerna har ett habitus som, till viss del, liknar varandras. Vi kunde till exempel se Zemar dra paralleller mellan hur familjemedlemmarna själva tog hand om de äldre i hans hemland på samma sätt som var vanligt i flera av seniorernas familjehem. De äldre och yngre i familjen tillbringade således mer tid tillsammans vilket eventuellt bidrog till att de äldre fick naturlig inblick i de yngres liv och intressen. En mycket vågad slutsats skulle kunna vara att den minskade kontakten mellan ung och gammal idag är en bidragande faktor till att den digitala klyftan mellan gammal och ung är så stor idag.

När det gäller skolarbetet verkar ungdomarna ha en god kännedom om vikten av att vara källkritisk och att skapa sig en egen bild av fakta och fenomen genom att jämföra olika källor. Med utgångspunkten att hög medie- och informationskunnighet är viktig för att en människa inte ska bli socialt exkluderad kan således Putnams teorier vara adekvata då han menar att skolan är en plats där människor har möjlighet att bredda sitt sociala kapital. Samtidigt påpekar ungdomarna att arbetet som IT-guider gett dem en bild av samhället som skolan inte har lyckats förmedla. De har tvärtom upplevt att skolan mestadels är textbaserad och där har de inte fått hjälp att förstå samhällets koder.

Enligt Bourdieu är det svårt att förändra sitt habitus och han menar att skolan många gånger snarare underbygger olikheter istället för att vara en kunskapsbrygga. Det finns alltså tecken på att ungdomarna i studien uppfattar det så. Som vi kunde se ansåg Massoud att det var lättare att ta till sig kunskap om historia, samhället och om själva skolsystemet när han pratade med de äldre. Zemar menade att han fick lättare att tala inför folk och Samuel betonade vikten av att kunskapen blev mer konkret i mötena med seniorerna. Hadya berättar om hur hennes fördomar om svenskar minskade och att hon fick en ny bild av den svenska kvinnan.

Ungdomarna upplevde aldrig det som att deras medie- och informationskunnighet inte räckte till men det finns inga tecken på att ungdomarna har fört någon djupare diskussion med de äldre om informationssökning eller internets baksidor. Det som de har lärt sig i skolan är således inte det som de för vidare till sina seniorelever. Hadya menar att en sådan diskussion skulle skrämja de äldre från att använda internet mer än att hjälpa dem. Det är märkbart att ungdomarna upplever de äldre som totala nybörjare (eller digitala immigranter om man så vill) som bör behandlas med försiktighet när de ska introduceras i den digitala gemenskapen.

Vilka kompetenser och kapital anser ungdomar att de har som kan främja digital delaktighet?

”... jag är tjugofyra timmar på facebook ...” (intervju, Zemar, 2014)

Enligt Chatham har människor i utsatta samhällsgrupper, på grund av till exempel det digitala utanförskapet, ett behov att bygga små världar som de känner igen (Chatham, 1999). Det verkar som om projektet är i linje med detta. Ungdomarna i projektet uppsöker äldreboendena och IT-caféerna är kravlösa och drop-in baserade. Projektet tycks också korrelera bra med antagandet att frivilliga intresseverksamheter främjar möten mellan människor utifrån en trygg och bekant kontext vilket därmed ökar på ett samhälles sociala kapital (Putnam, 2006). Men vilka faktorer tyckte ungdomarna var avgörande för att mötena mellan IT-guiderna och de äldre blev så lyckade?

De intervjuade ungdomarna påtalar alla hur viktigt projektet har varit för dem för att lära sig mer om det svenska samhället. De äldre hade en kunskap som de gärna delade. Jag tolkar det som att ungdomarna menar att den ömsesidiga nyfikenheten hos deltagarna gjorde att tröskeln blev lägre för de äldre att börja använda de digitala redskapen.

Som redovisats ovan finns en annan, lite oväntad faktor. Ungdomarna, som kommer från länder utanför Europa, och de äldre har i vissa fall en uppväxt som liknar varandras. I det Sverige där våra gamla växte upp var det vanligare att äldre och yngre bodde tillsammans. Zemar berättar att i hans hemland bor de äldre inte på äldreboenden. På det sättet menar han att de var mer vana att umgås med sina äldre och att de var ett användbart kulturellt kapital för honom i mötet med de äldre i projektet.

Enligt ungdomarna är det viktigaste med deras arbete som IT-guider (och själva drivkraften för dem själva) att det finns ett ömsesidigt socialt intresse mellan ungdomarna och de äldre. De anser att de har lärt sig massor av dem, om språket, kulturen, Sveriges historia m.m. De äldre verkar i sin tur inte bara ha en drivkraft att lära sig om datorer och internet. Enligt ungdomarna är det i många fall först och främst för att komma i kontakt med yngre människor som får dem att söka upp internetcaféerna. Detta ger en vinkning om att projektet i många fall kan sägas främja det som Putnam kallar för ett överbryggande socialt kapital (Putnam 2006, s. 22).

Ungdomarna verkar dock inte använda sina medie- och informationskunskaper när de introducerar internet för de äldre. I reflektioner om deras egna sökvanor pekar de på vikten av att vara källkritiska och att jämföra hemsidor för att få adekvat information. De är också väl medvetna om de problem som finns med sociala medier men deras drivkraft att få kommunicera, dela och ta del av viktig information på en global nivå är större än rädslan för integritetsproblem m.m. De pratar om digital delaktighet som ett redskap för arbetet med mänskliga rättigheter. Ändå var det bara en av de intervjuade som sa sig ha diskuterat detta med de äldre. När de guidar de äldre i det digitala samhället tycks huvudmålet vara att introducera verktyg som underlättar seniorernas vardag såsom hur de läser e-post, betalar räkningar och beställer tågbiljetter.

Varför handlade då diskussionerna med de äldre nästan aldrig om möjligheterna och riskerna i det digitala globaliserade samhället? Hadya säger uttryckligen att det skulle vara dumt att koncentrera sig på problemen för det skulle kunna skrämja seniorerna. Kanske kan man jämföra det med om man introducerar sin hemstad för någon som aldrig har varit där. Förmodligen skulle man inte först berätta om allt dåligt, tråkigt och hemskt som finns där. Det sätt som ungdomarna ser på det digitala samhället är främmande för de äldre. På det sättet blir ungdomarna levande symboler som visar vägen in i den digitala världen.

Plattformen för arbetet som IT-guide var en förutsättning för de lyckade mötena mellan guiderna och de äldre. Att ungdomarna först har blivit tilldelade en mentor för att bland annat få hjälp att snabbt orientera sig i samhället och sen rekryterats till arbetet som IT-guider tycks ha varit viktigt. Att de sedan fått använda något som de, hur kritisk man än är till debatten om digitala infödingar, är ganska hemtama med. De kan mycket om hur man använder datorer, smarta telefoner och paddor. De är familjära med internet och använder sociala medier och andra digitala resurser dagligen.

7 Sammanfattande slutsats

”... sociologin har en viktig roll att spela i dagens intellektuella kultur och innehar en central plats i samhällsvetenskapen” (Giddens & Griffiths, 2007, s. 17)

Ungdomarna återkommer ständigt till att projektet har betytt mycket både för dem och för de äldre. Det har minskat fördomar som de hade om varandra och båda parter har lärt sig mycket nytt. Resultatet pekar på att ungdomarna ser projektet utifrån ett sociologiskt perspektiv. Detta skulle därmed kunna betraktas som om det föll utanför ramen för en diskussion utifrån ett biblioteks- och informationsvetenskapligt perspektiv. Liknande projekt som främjar social inkludering och är gräns- och åldersöverbyggande kan man hitta både i idrottsföreningar och intresseklubbar.

Idag organiserar vi oss dock mer och mer i den digitala världen. Digital delaktighet anses vara viktigt för att en människa inte ska bli socialt exkluderad. För att leva ett gott liv och aktivt medborgarskap krävs det att man har en viss medie- och informationskunnighet. En människa behöver både datortekniska redskap och färdigheter men också informationshanteringskunskap. Att bara få tag i informationen räcker inte. Vi måste kunna värdera, jämföra och kommunicera med andra om den. Med min sammanfattande slutsats vill jag visa att det finns en vits med att betrakta problem med digital delaktighet ur ett sociologiskt perspektiv.

Om vi återvänder till uppsatsens teoretiska ramverk var en av utgångspunkterna Pierre Bourdieus teorier om människans kapital och habitus. Vilket kapital vi anser det vara viktigt att samla på oss är till stor del präglad av vårt habitus alltså de normer och värderingar som vi tillskansat oss genom vårt arv, vår livsmiljö och vår kultur. Det är helt enkelt olika hur människor ser på vad som är viktigt i livet och detta beror till stor del på att en människas smak är kulturellt och socialt betingad (Bourdieu, 1993). Robert Putnam menar att organiserade verksamheter bidrar till att öka individens och samhällets sociala kapital.

Enligt ungdomarna har deras arbete som IT-guider varit en god resurs för att skapa socialt kapital. De menar att mötena med de äldre hjälpte dem att fylla nödvändiga kunskapsluckor som skolan inte klarat av att fylla. De intervjuade ungdomarna kommer från helt skilda delar av världen och med Bourdieuögon måste anses på många sätt ha ett helt annat habitus än ungdomar födda och uppväxta i Sverige. Detta verkar i vissa fall snarare vara en fördel än en nackdel. I ungdomarnas hemländer lever man många gånger fortfarande nära de äldsta i befolkningen. För dem är det inget konstigt att umgås och lära sig av dem. De nyinflyttade ungdomarna skulle kunna sägas inneha ett oväntat kulturellt kapital som bidrog till en nyfikenhet hos seniorerna. Även de som inte var speciellt nyfikna på datorer och internet kom till caféerna för att besöka ungdomarna och i och med att bryggan var lagd växte ett intresse för den digitala världen.

Ungdomarna menar, inte minst tack vare detta faktum, att de har varit en god samhällsresurs i fråga om att öka den digitala delaktigheten hos de äldre i det svenska samhället. Ungdomarnas sociala förmåga och det ömsesidiga kunskapsutbytet var enligt dem själva en av de viktigaste delarna för att seniorerna skulle besöka (och återbesöka) IT-caféerna.

Resultatet visar alltså att ungdomarna anser att det inte är deras digitala färdigheter som var de viktigaste för att öka den digitala delaktigheten. På många sätt var det

ungdomarnas sociala förmåga och det ömsesidiga kunskapsutbytet som drev deltagarna att mötas på IT-caféerna. Detta födde i sin tur en nyfikenhet hos de äldre att lära sig om datorer och internet.

Ungdomarna i studien visade sig inneha en relativt hög informationskompetens. För sina skoluppgifter är de källkritiska och de jämför och värderar information. På fritiden verkar de dock inte i samma utsträckning använda denna informationskompetens. Kanske är detta en av anledningarna till att ungdomarna inte heller har förmedlat sina kunskaper om informationshantering till de äldre. Anledningen enligt ungdomarna själva är att de flesta av de äldre som besökte IT-caféerna var totala nybörjare på datorer och internet. De menar att de inte vill skrämja de äldre utan väcka deras nyfikenhet och fokusera på att introducera nödvändiga samhällstjänster.

Om man utgår från Giddens teorier skulle man kunna spåra att det både finns ett problem och en möjlighet med detta. Problemet är att de äldre bara skaffar sig verktyg för att kunna verka i samhället på ett traditionellt sätt. Alltså; istället för att gå eller skicka brev till Skatteverket kan de e-deklarera, istället för att köpa CD-skivor använder de digitala musiktjänster och så vidare. De blir således mer delaktiga i det svenska samhället men fortfarande har det inte ett globalt perspektiv vilket enligt Giddens är viktigt eftersom vi står inför globala problem (Giddens, 2010).

Möjligheterna skulle samtidigt vara att de äldre börjar erhålla en tillit för abstrakta system vilket i bästa fall skulle kunna få dem bryta med det traditionella sättet att se på relationer och med det förhoppningsvis organisera sig även utanför de personliga eller nationella kretsarna. I mötet med de unga IT-guiderna som inte fokuserar på problemen med datorer och internet kan de i egen takt ta sina första stapplande steg mot digital delaktighet med ungdomarna som levande symboler för de möjligheter som det digitala samhället erbjuder.

Som nämndes i inledningen av denna text var ett av Digidel 2013s motto "Digital delaktighet är ett krav för en väl fungerande demokrati" (Zetterlund, 2013b) Det verkar som ungdomarna i projektet med IT-guider har anammat det mottot. Kanske är det projektet i sig som bidragit till denna syn på digital delaktighet, kanske är det deras erfarenheter av att komma från länder där demokrati inte är en självklarhet. I vilket fall har arbetet som IT-guider enligt ungdomarna gett dem en god plattform och det ger möjlighet för framtida studier att undersöka vad denna plattform kommer att leda till.

Med detta sagt skulle det onekligen vara intressant att jämföra hur projekt där ungdomar som är uppväxta i länder med fungerande demokratiska system har upplevt att arbeta som handledare för äldre.

Det skulle också vara intressant med fler studier på hur den sociala klyftan mellan unga och gamla är relaterad till att det är övervägande äldre människor som står utanför den digitala delaktigheten.

Referenser

- Badke, W. (2010). *Foundations on information literacy: Learning from Paul Zurkowski*. 34(1), 48-50. Information Today Inc.
- Banaji, S., & Buckingham, D. (2009) THE CIVIC SELL: Young people, the internet, and ethical consumption. *Information, Communication & Society*, 12(8), 1197-1223. doi: 10.1080/13691180802687621
- Bourdieu, P. (1992). *Texter om de intellektuella: en antologi*. Stockholm: B. Östlings bokförl. Symposion.
- Bourdieu, P. (1993). *Kultursociologiska texter*. (4. uppl.) Stockholm: B. Östlings bokförl. Symposion.
- Bourdieu, P. (1997). *Kultur och kritik: anföranden*. (2., omarb. uppl.) Göteborg: Daidalos.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. (2013). Symbolic capital and social classes. *Journal of Classical Sociology*, 13(2), 292-302. doi: 10.1177/1468795X12468736
- Broady, D. (1990). *Sociologi och epistemologi: om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin = [Sociology and epistemology] : [on Pierre Bourdieu's work and the historical epistemology]*. Diss. Stockholm : Högsk. för lärarutbildning.
- Broady, D. (1992). Förord. I B. Östling (Red.), *Pierre Bourdieu: Texter om de intellektuella: en antologi* (s. 8-18). Stockholm: B. Östlings bokförl. Symposion.
- Broady, D. & Palme, M. (1993) Förord. I B. Östling (Red), *Pierre Bourdieu: Kultursociologiska texter* (s. 8-20). Stockholm: B. Östlings bokförl. Symposion.
- Bruce, C. (1997). *The seven faces of information literacy*. Adelaide: Auslib Press.
- Buckland, M. (2012). What Kind of Science Can Information Science Be? *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 63(1), 1-7. doi: 10.1002/asi.21656
- Carlsson, U. (red.) (2013). *Medie- och informationskunnighet i nätverkssamhället: skolan och demokratin*. Göteborg: Nordicom.
- Chatman, E. A. (1999). A theory of life in the round. *Journal of American society for information science*, 50(3), 207-217. doi: 10.1002/(SICI)1097-4571(1999)50:3<207::AID-ASI3>3.0.CO;2-8
- Chomsky, N. (1999). *Makt, lögn och motstånd: [intervjuer och essäer 1987-1997]*. (1. uppl.) Stockholm: Ordfront.

- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (red.) (2012). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. (4., [rev.] uppl.) Stockholm: Norstedts juridik.
- Facer, K., & Furlong, R. (2001). Beyond the Myth of the 'Cyberkid': Young People at the Margins of the Information Revolution. *Journal of Youth Studies*, 4(4), 451-469. doi: 10.1080/13676260120101905
- Ferro, E., Helbig, N. C., & J. R. Gil-Garcia, J. (2010). The role of IT literacy in defining digital divide policy needs. *Government Information Quarterly*, 28(1), 3-10. doi:10.1016/j.giq.2010.05.007
- Findahl, O. (2010) *Svenskarna och internet 2010*. (Stiftelsen för infrastruktur, nr 2010) Stockholm: .se (Stiftelsen för infrastruktur) Från <https://www.iis.se/lar-dig-mer/guider/svenskarna-och-internet-2010/>
- Findahl, O. (2014) *Svenskarna och internet 2014*. (Stiftelsen för infrastruktur, nr 2014) Stockholm: .se (Stiftelsen för infrastruktur) Från <http://www.soi2014.se/ladda-ner/>
- Forsman, M. (2014). *Duckface/Stoneface: Sociala medier, onlinespel och bildkommunikation bland killar och tjejer, i årskurs 4 och 7*. Stockholm: Statens medieråd.
- Francke, H., Sundin, O., & Limberg, L. (2011). Debating credibility: the shaping of information literacies in upper secondary school. *Journal of Documentation*, 67(4), 675-694. doi: 10.1108/00220411111145043
- Giddens, A. (1999). *Modernitet och självidentitet: självet och samhället i den senmoderna epoken*. Göteborg: Daidalos.
- Giddens, A. & Griffiths, S. (2007). *Sociologi*. (4., omarb. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Giddens, A. (2010). *En skenande värld: hur globaliseringen är på väg att förändra våra liv*. (2. uppl.) Stockholm: SNS förlag.
- Harding, T. (2012). *Framtidens civilsamhälle - Underlagsrapport 3 till Framtidskommissionen*. Stockholm: Stadsrådsberedningen, Regeringskansliet
- Hedman, J. & Lundh, A. (Red.). (2009). *Informationskompetenser*. Stockholm: Carlssons Bokförlag
- Helsper, E. J. (2008) Digital inclusion: an analysis of social disadvantage and the information society. London: Department for Communities and Local Government. Hämtad från <http://eprints.lse.ac.uk/26938/>
- Kajberg, L. & Lørring, L. (2005). *European Curriculum Reflections on Library and Information Science Education*. Köpenhamn: The Royal School of Library and Information Science
- Kelly, J. V. (2013). Paul G. Zurkowski and information literacy: On his trip to the first European Conference on Information Literacy (ECIL). *Journal of Information Literacy*, 7(2), 163-167. doi: 10.11645/7.2.1867

- Klang, M. (2014). Informationens sötma. I O. Czaika, J. Nordin, & P. Snickars (Red.), *Information som problem: medieanalytiska texter från medeltid till framtid* (s. 218-238). Stockholm: Kungl. biblioteket.
- Klaus, H., Bruce, C. & Candy, P. (red.) (2000). *Information literacy around the world: advances in programs and research*. Wagga Wagga, N.S.W.: Centre for Information Studies.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Limberg, L., Sundin, O. & Talja, S. (2009). Teoretiska perspektiv på informationskompetenser. I J. Hedman & A. Lundh (red.). *Informationskompetenser: om lärande i informationspraktiker och informationssökning i lärandepraktiker* (36-65). Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Lundberg, S. (red.) (1976). *Jämlikhetsmyt och klassherravälde: en antologi om skola och utbildning i avancerade kapitalistiska samhällen*. (1. uppl.) Lund: Cavefors.
- Mohme, G. M. (2014). Imagined adulthood under transition – Somali-Swedish girls' life-planning in a late modernity context. *Gender and education*, 26(4), 432-447. doi: 10.1080/09540253.2014.930422
- Neylon, C. (2011). It's not filter failure. It's a discovery deficit. *Serials*, 24(1), 21-25. doi: 10.1629/2421.
- Näringsdepartementet. (2011). *IT i människans tjänst: en digital agenda för Sverige*. Stockholm: Näringsdepartementet, Regeringskansliet.
- Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. *On the horizon*, 9(5), 1-6. doi: 10.1108/10748120110424816
- Putnam, R. D. (2006). *Den ensamme bowlaren*. Stockholm: SNS Förlag.
- Regeringen. (2013). Uppdrag att göra en studie om hur frivilliga initiativ arbetar för en ökad digital delaktighet. N2013/249/ITP. 2013-01-17.
- Rideout, V.J., Foehr, U.G., & Roberts, D.F. (2010). *GENERATION M2 - Media in the Lives of 8- to 18-Year-Olds*. (A Kaiser Family Foundation Study, 2010). Kalifornien: Henry J. Kaiser Family Foundation. Från <http://kff.org/other/report/generation-m2-media-in-the-lives-of-8-to-18-year-olds/>
- Sabelli, M. (2012). Information behaviour among young women in vulnerable contexts and social inclusion: the role of social mediators. *Information Research*, 17(4). Från <http://informationr.net.proxy.lnu.se/ir/17-4/paper545.html>
- Savolainen, R. (2007). Information Behavior and Information Practice: Reviewing the 'Umbrella Concepts' of Information-Seeking Studies. *The Library Quarterly*, 77(2), 109-132. doi: 10.1086/517840

SOU 2012:10. *Läsarnas marknad, marknadens läsare: en forskningsantologi*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.

Svensk biblioteks förening (2014). *Medie- och informationskunnighet i en biblioteks- och informationsvetenskaplig belysning*. Stockholm: Svensk biblioteks förening.

Säljö, R. (2010). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. (2. uppl.) Stockholm: Norstedts.

Thomas, M. (2011). *Deconstructing Digital Natives: young people, technology and the new literacies [Elektronisk resurs]*. New York: Routledge. Från <http://site.ebrary.com.proxy.lnu.se/lib/linne/detail.action?docID=10466498>

UNESCONORDICOM (2013[2011]). *Medie- och informationskunnighet i skolan och lärarutbildningen [Elektronisk resurs]*. Paris: UNESCO. Från http://www.nordicom.gu.se/sites/default/files/publikationer-hela-pdf/unesco_sv_20130218.pdf

von Otter, M., & Cars-Ingels, C. (2013). *Digidel 2013: Ökad digital delaktighet – förslag från digidel 2013*. Stockholm: Digidel. Från http://www.digidel.se/wordpress/wp-content/uploads/digidel_slutrapport.pdf

Web 2.0 Expo NY (2008, September) *It's not information overload. It's filter failure* [Video]. Hämtad från <http://www.youtube.com/watch?v=LabqeJEOQyI>
White, D., & Le Cornu, A. (2011). Visitors and Residents: A new typology for online engagement. *First Monday*, 16(9). doi:10.5210/fm.v16i9.3171

Wilson, Tom D. (1981). On user studies and information needs. *Journal of Documentation*, 37(1), s. 3-15. doi: 10.1108/00220410610714895

Zetterlund, A. (2013a). *Om hur frivilliga initiativ arbetar för en ökad digital delaktighet [Elektronisk resurs] : en rapport av fil. dr. Angela Zetterlund, Linnéuniversitetet, N2013/249/ITP*. Kalmar: Linnéuniversitetet.

Zetterlund, A. (2013b). *Så skapar vi digital delaktighet idag [Elektronisk resurs] : om att ta de första stegen ut på nätet: en exempelsamling på lyckade Digidel Projekt*. Kalmar: Linnéuniversitetet.

Zurkowski, Paul G. (1974). *"The Information Service Environment Relationships and Priorities"*. Washington, D.C: National Commission on Libraries and Information Science.

Intervjuer

Intervju med Zemar	[2014-10-23] 54 minuter
Intervju med Massoud	[2014-10-23] 35 minuter
Intervju med Hadya	[2014-10-24] 35 minuter
Intervju med Samuel	[2014-10-24] 22 minuter

Bilagor

Bilaga 1

Intervjuguide för intervjuerna med IT-guider

Formaliafrågor

- Hur gammal är du?
- Vad gör du idag?
- Vad har du för bakgrund? – Sysslat med tidigare, arbetat/studerat?
- När medverkade du i projektet? – En gång? Flera gånger?

Inledande frågor

- Berätta om ditt arbete som IT-Guide.
- Hur kunde/kan en typisk dag se ut för dig som IT-guide?
- Vad tycker du att du själv har lärt dig genom att arbeta som IT-guide?
- Berätta om ett speciellt minne om ett möte med någon deltagare i projektet.

Eventuella uppföljningsfrågor 1

- Vad tycker du att du har kunnat lära deltagarna i projektet?
- Vad är/var den huvudsakliga uppgiften för dig som IT-guide?
- Vad var svårast med att arbeta som IT-guide? – Vilka hinder stötte du på?
- Vad upplevde du att deltagarna var mest angelägna om att lära sig?

MIK-frågor

- Vilken slags utbildning fick du inom projekt? – Hur lång, vilken sorts?
- Vilka IT-kunskaper hade du innan du började i projektet?
- Vad har du för tidigare erfarenheter av att vara utbildare/lärare/handledare?
- Vad använder du mest dina egna datorkunskaper till?
- Vad tycker du om sociala medier? - Fördelar och nackdelar.
- Hur tänker du om begreppet att vara digitalt delaktig?
- Hur ser du på begreppet informationskompetens (alt. Medie- och informationskunnighet)?

Eventuella uppföljningsfrågor 2

- Anser du dig att vara informationskompetent?
- Diskuterade du med deltagarna om de olika sociala mediernas nackdelar och fördelar?
- Vad ansåg deltagarna om sociala medier?
- Ändrades deltagarnas bild av sociala medier under projektets gång?

Avslutande frågor

- Är det någonting du vill tillägga om ditt arbete som IT-guide?

Bilaga 2

Missivbrev

2014-10-20

Hej!

Jag studerar biblioteks- och informationsvetenskap på Linnéuniversitet i Växjö. I höst skriver jag min kandidatuppsats vilken kommer att handla om de nya lärosituationer som kan uppkomma då ungdomar handleder/utbildar äldre vad gäller datorer och internet. Förra året var jag forskningsassistent åt Angela Zetterlund och genomförde intervjuer om de projekt som blev nominerade i Digidelkampanjen. Ett av projekten jag besökte var just ert med IT-guider i Örebro. Det var mycket inspirerande att se er verksamhet och jag blev särskilt intresserad av hur ni ungdomar axlade sina nya roller som utbildare.

Syftet med intervjuerna, som självklart är frivilliga, är att få en fördjupad bild av vad det har inneburit för dig att medverka i projektet.

Intervjuerna kommer att hålla på i cirka en timme per intervju. När uppsatsens är färdig kommer du att få den skickad via mail.

Tack på förhand
Tomas Granehag
070-660 90 50
tomasgranehag@yahoo.se

Vid frågor direkt till Linnéuniversitet kan ni kontakta till min handledare Lars Seldén:
lars.selden@lnu.se